

VYSOKÁ ŠKOLA EKONOMICKÁ V PRAZE
FAKULTA MEZINÁRODNÍCH VZTAHŮ

DIPLOMOVÁ PRÁCE

2014

Bc. Eliška Netopilová

VYSOKÁ ŠKOLA EKONOMICKÁ V PRAZE

Fakulta mezinárodních vztahů

Hlavní specializace: Mezinárodní politika a diplomacie

Kurdská menšina v Turecku: Problémy a perspektivy

Diplomová práce

Vypracovala: Bc. Eliška Netopilová

Vedoucí diplomové práce: doc. Ing. Mgr. Štěpánka Zemanová, Ph.D.

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma „název“ vypracovala samostatně. Veškerou použitou literaturu a podkladové materiály uvádím v příloženém seznamu literatury.

V Praze dne .....

.....

Podpis

Poděkování

Ráda bych poděkovala své vedoucí diplomové práce paní docentce Zemanové za vstřícný přístup a cenné rady.

Abstrakt

Problematika zacházení států s menšinami si v současnosti získává pozornost mezinárodního prostředí. Tato diplomové práce si dává za úkol definovat kritéria, která by demokratické státy měly splňovat, aby byl jejich režim zacházení s národnostními menšinami pro mezinárodní společenství přijatelný. Tato práce se dělí logicky do tří hlavních částí. Nejprve je věnována pozornost právní dimenzi menšinové problematiky. Práce formuluje atributy, jež by měl stát splňovat v oblasti vnitrostátního a mezinárodního práva. Posléze je prozkoumána politická dimenze této problematiky. Analýza politické dimenze přibližuje interakci vlád s menšinami a faktory ovlivňující úspěch menšin v dosažení jejich požadavků. V závěrečné části jsou kritéria právního a politického prostředí jsou aplikována na případ kurdské menšiny v Turecku. Postavení této menšiny ve společnosti je unikátní kvůli asimilační politice tureckého státu, která byla praktikována až do nedávné doby. Práva menšin stanovená mezinárodním společenstvím tedy nebyla v Turecku uznávána. Soudobá vláda Strany spravedlnosti a rozvoje však schválila četné demokratizační reformy, díky kterým se pozice menšin normalizuje. Kurdská menšina již není diskriminována v takovém měřítku, v jakém byla v minulosti. Mimo analýzu současného stavu práv menšin v Turecku práce navrhuje i příležitosti pro zlepšení pozice minorit v budoucnosti.

Klíčová slova: menšinová práva, Kurdi, Kurdistán, asimilace

Abstract

The treatment of minorities by different states gains scholarly attention in the recent years. This thesis attempts to define the necessary criteria for a state to have in order for its treatment of minorities to be acceptable by the international society. There are three major parts of the thesis. It starts with a thorough investigation of legal dimension of minority rights. The thesis formulates the criteria that a state should meet in the field of national and international law regarding minority rights. The second part investigates the political dimension of the issue. The analysis of political dimension describes the interaction of governments with minorities and the factors influencing the success of minorities in achieving their demands. In the final part of the thesis, the criteria formulated in legal and political dimensions are applied to the case of the Kurdish minority in Turkey. The position of Kurdish minority in the society is unique because of the Turkish state's assimilationist policies towards ethnic minorities till very recent years. The minority rights defined by international society were, therefore, not recognized in Turkey. However, the situation has recently changed. The current government ruled by Justice and Development Party has applied numerous democratization reforms that normalize the position of minorities. The Kurdish minority is not discriminated against as much as it was in the past. In addition to the analysis of the current state of minority rights in Turkey, the thesis proposes opportunities for improvement in the future.

Key words: minority rights, Kurds, Kurdistan, assimilation

Obsah

Úvod.....	10
1.Právní normy a politické teorie jako rámec pro posuzování postavení menšin.....	13
1.1 Vymezení pojmu národnostních menšin a jejich práv	13
1.2 Právní dimenze postavení minorit.....	14
1.3 Politická dimenze postavení minorit.....	22
2. Aplikace právních norem a politických teorií na případ kurdské minority v Turecku.....	32
2.1 Právní dimenze postavení kurdské minority v Turecku.....	32
2.2 Politická dimenze postavení Kurdské minority v Turecku.....	45
Závěr.....	56
Seznam literatury.....	60
Seznam příloh.....	65
Přílohy	66

Seznam obrázků

Obrázek 1: Grafické zobrazení propojení právních oblastí determinujících práva minorit.....	14
Obrázek 2: Vztah mezi distribucí členů menšiny a jejich snahami o prosazení.....	25
Obrázek 3: Dimenze rozlišení jednotlivých režimů etnicity	28
Obrázek 4: Charakter režimů etnicity spolu se svým specifickým přístupem k minoritám.....	30

Seznam zkratk

AKP	Strana spravedlnosti a rozvoje
BDP	Strana demokracie a míru
CHP	Republikánská lidová strana
DEP	Demokratická strana
DP	Demokratická strana
DTP	Demokratická sociální strana
DEHAP	Demokratická strana lidová
ESLP	Evropský soud pro lidská práva
EU	Evropská unie
GAP	Projekt pro rozvoj jihovýchodní Anatólie
HADEP	Lidová strana demokratická
HEP	Lidová strana práce
MSD	Mezinárodní soudní dvůr
OBSE	Organizace pro bezpečnost a spolupráci v Evropě
OSN	Organizace spojených národů
PKK	Strana kurdských pracujících
rap	uznání, přístup a participace
SAI	separace, autonomie a nezávislost
SHP	Sociálně demokratická populistická strana

Úvod

Problematika menšinových práv se v současnosti dostává do popředí zájmu vyspělých zemí. Zárukou pro výkon opatření zajišťujících postavení etnických menšin je jejich zakotvení do právního systému. Přítomnost obecně uznávaných zásad v legislativě je považováno za jeden ze zásadních rysů moderních demokracií. Tato právní opatření je zároveň nutné uvést do politické praxe, tedy je nutná vládní podpora lidskoprávního systému. Právní a politická dimenze se tedy v tomto směru vzájemně determinují, respektive bez existence právního podkladu vytvořeného politickou reprezentací a následné aktivní propagace schválených norem nemohou státy v implementaci moderního lidskoprávního režimu uspět.

Tato práce se soustřeďuje na Tureckou republiku a zdejší postavení kurdské etnické menšiny. Od založení Turecké republiky po skončení první světové války není v této zemi postavení etnických i jiných menšin jasně definováno. Částečné objasnění je poskytnuto pouze v mírové smlouvě z Lausanne, kde jsou definována práva nemuslimských menšin. Turecko je však zemí značně kulturně diverzifikovanou a zákonná formulace omezující se na stanovení práv menšin odlišného náboženství není absolutně dostačující. Právě značná diverzita obyvatel přiměla politickou reprezentaci v počátcích Turecké republiky vytvořit unikátní koncept dnes nazývaný teorií vrcholného kemalismu. Tato ideologie podporující rasovou definici tureckého národa založenou na společné etnicitě měla přispět k vybudování silného nacionalismu mezi občany a zamezit tak rozpadu státu. Konkrétně byl vytvořen celý komplex opatření poukazující na společný původ místních obyvatel a nadřazenost tureckého jazyka a kultury obecně. Výsledkem bylo praktické popření identity většiny etnických skupin v zemi a jejich násilná asimilace. Turecký jazyk byl výlučný jak pro poskytování vzdělání, tak pro mediální komunikaci. Neexistence jiných etnik v rámci Turecka byla dokonce popsána v Ústavě republiky. Tyto všechny okolnosti činí z Turecka jedinečný případ z hlediska postavení menšin ve státě. Kurdové tvoří v Turecku nejpočetnější etnickou menšinu s mnoha kulturními specifiky, kvůli asimilační politice ve státě však nejsou ani jako etnická menšina uznáni. Vzhledem k vysokému počtu příslušníků nejen Kurdů, ale i jiných etnik je takto radikální asimilační politika přirozeně neudržitelná. V současnosti se kemalistický režim značně uvolňuje, a to jak z důvodu vnitřního napětí, tak z důvodu tlaku mezinárodních institucí.

V této diplomové práci bych ráda představila právní a politický diskurz moderní Turecké republiky mezi lety 1980 a 2013 v oblasti postavení kurdské minority. Tato práce si dále klade za cíl definovat rysy právního a politického prostředí moderního demokratického státu kladoucího důraz na lidskoprávní hodnoty a tyto rysy učinit kritériem pro hodnocení situace v Turecku. V otázce právního prostředí je dále zapotřebí definovat normy, které následně poslouží pro zhodnocení přístupu státu k menšinám. Z tohoto hlediska se práce zabývá jak vnitrostátními, tak

mezinárodními normami a následně je aplikuje na případ kurdské menšiny v Turecku. Přirozeně bude posouzen i přístup tureckých politických autorit a jeho dopad na dodržování platných norem. Speciální pozornost bude dále věnována interakci kurdské menšiny s tureckou vládou, jejím snahám o prosazení politických požadavků a úspěšnosti či neúspěšnosti těchto snah ve sledovaném období, tedy mezi lety 1980 až 2013. Na základě analýzy se práce chystá nastínit příležitosti k pozitivní změně režimu zacházení s menšinami v Turecku.

Výzkumným záměrem této diplomové práce je zodpovědět na otázku, jak se změnilo postavení kurdské etnické menšiny v Turecku mezi lety 1980 -2013. První tezí této práce je, že v turecké legislativě není dostatečně určen rámec pro zacházení s menšinami. Nedostatečné vytyčení menšinových práv má negativní dopad na postavení Kurdů v turecké společnosti. Druhou tezí této práce je, že politika současné vlády Strany spravedlnosti a rozvoje (AKP) zlepšila svými demokratickými reformami postavení kurdské menšiny v Turecku, a to především v oblasti svobody vyjádření a možnosti udržovat své tradice.

Pro účely výzkumu bude tato práce čerpat převážně z monografií a odborných článků týkajících se jak problematiky menšinového práva, tak případu kurdské minority v Turecku specificky. Jedním ze stěžejních zdrojů je monografie *Regimes of ethnicity* napsaná tureckým autorem Senerem Aktürkem v roce 2012. Tato práce zevrubně popisuje asimilační politiku Turecké republiky a její přímý dopad na početné kurdské etnikum. Nezbytným zdrojem jsou rovněž webové stránky mezinárodních i vládních institucí s aktualizovanými informacemi o právních a politických změnách. Pro získání autentického pohledu na zacházení s kurdskou menšinou v Turecku bylo uskutečněno i interview s jeho příslušníkem. Interview se snaží zachytit osobní vnímání pozice Kurdů v turecké společnosti a změn probíhajících za současné vlády.

Struktura této diplomové práce je rozdělena do dvou kapitol. První kapitola vymezuje právní normy a politické teorie jako rámec pro posuzování postavení menšin, druhá kapitola tyto právní normy a politické teorie aplikuje na případ kurdské minority v Turecku. Rámec právních norem je stanoven jak v systému vnitrostátního, tak v systému mezinárodního práva a určuje nezbytné zakotvení problematiky menšinových práv v legislativě moderních demokracií. Pro oblast vnitrostátního práva se jedná především o zanesení menšinových práv do Ústavy, pro oblast mezinárodního práva se jedná o adopci mezinárodních úmluv s dopadem na právní postavení národnostních menšin. Politické teorie dále přibližují rozměr nejen problematiky menšin obecně, ale i kurdské minority konkrétně. První teorií je model aspirací národnostních menšin autorů Mikesella a Murphyho definující vznik a povahu těchto aspirací v konstruktivistické korelaci vládnoucích elit a zástupců etnických menšin. Druhou teorií jsou režimy etnicity autora Senera Aktürka jež prý plně podmiňují celý státní systém zacházení s minoritami. Tyto teorie jsou pak aplikovány na konkrétní případ kurdské menšiny v Turecku

a pomocí určených kritérií je sledováno, do jaké míry je možné očekávat zlepšení jejího postavení. Syntézou výsledku těchto komparací dospějeme k potvrzení nebo vyvrácení výše uvedených tezí.

1. Právní normy a politické teorie jako rámec pro posuzování postavení menšin

1.1 Vymezení pojmu národnostních menšin a jejich práv

Pro řešení problematiky zacházení s minoritami je potřeba nejdříve věnovat pozornost pojmu *minorita* jako takovému. Co se týče terminologie, *minorita* není jasně univerzálně vymezená. Definice pojmu je většinou vymezena legislativou každého státu, neboť je tato problematika vnímána jako vnitřní záležitost státu. Na půdě OSN se definice menšiny s postupem času mění též. Pro ilustraci bude tedy uvedeno poslední znění z roku 1985:

„Národnostní menšina je skupina obyvatel státu, tvořící menšinu v nedominantní pozici uvnitř státu, disponující etnickými, náboženskými nebo jazykovými charakteristikami, které jsou odlišné od charakteristik většiny obyvatel, mající vědomí vzájemné solidarity, motivované, byť jen implicitně kolektivní vůlí přežít, a jejímž cílem je dosáhnout rovnosti s většinou, jak ve skutečnosti, tak i podle zákona.“¹

Při bližším pohledu na definici si můžeme povšimnout několika aspektů. Menšina má jak objektivní charakteristiky, které ji odlišují od ostatních obyvatel toho daného území (jiné etnikum, náboženství, jazyk), tak subjektivní charakteristiky, tedy vnitřní vnímání příslušnosti členů dané menšiny k ní. Abychom mohli mluvit o menšině (minoritě), musí být tato skupina zároveň v početní nevýhodě oproti odlišné majoritě obyvatel ve státě.² Postavení menšin je ve společnosti determinováno mnoha dimenzemi, z nichž dimenze právní a politická mají na život příslušníků těchto menšin největší dopad.

Práva národnostních menšin jsou determinována právy lidskými i právy občanskými, přičemž lidská práva zde jednoznačně chápeme jako práva základní, spojená se samotnou existencí člověka. Práva menšin se označují též jako nezadatelná nebo nezcizitelná. Pojmy nezadatelnost a nezcizitelnost vyjadřují fakt, že těchto práv nemůže být nikdo zbaven, a to ani zákonem ani z vlastní vůle.³

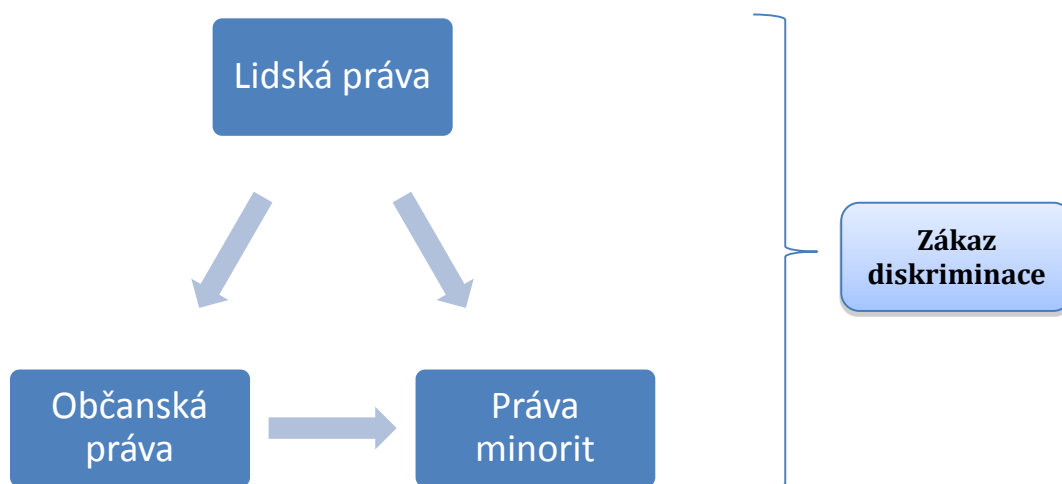
¹ UN Doc. E/CN.4/Sub.2/1985/31 of 14/5/85 at para. 181.

² BALCI, Fatih. *Politicization of Kurdish question through human rights discourse in Turkey* [online]. Utah, 2008 [cit. 2014-01-09]. Dostupné z: ProQuest Dissertations and Theses. Dizertační práce. The University of Utah. s. 57

³ KNAAPP, Viktor. *Teorie práva*. 1. vyd. Praha: C.H. Beck, 1995. ISBN 80-7179-028-1. s.197

Vztah mezi právy lidskými, občanskými a z nich plynoucími právy národnostních menšin je silně řízen principem zákazu diskriminace, přičemž tento vztah lze vyjádřit následovně: Lidská práva determinují práva občanská i práva menšin. Z hlediska postavení členů minorit ve státě jsou pak práva menšin determinována i přímo právy občanskými. Ve všech zmiňovaných právních oblastech je nutno uplatňovat princip zákazu diskriminace.

Obrázek 1: Grafické zobrazení propojení právních oblastí determinujících práva minorit

Zdroj: vlastní

Právní dimenze vytváří rámec pro pozici minority vůči majoritě, stává se tak stěžejní při procesu vytváření režimu zacházení s členy minorit. Politická dimenze představuje hodnoty obyvatel a je zodpovědná za úspěšnost aplikace právních norem. Politika státu a její legislativní opatření bývají často v souladu. Proto tato práce bude obě dimenze částečně propojovat.

1.2 Právní dimenze postavení minorit

Do souboru zákonných norem, jimiž se musí každý stát řídit, se řadí předně vnitrostátní normy vytvořené a schválené vládou a parlamentem. Kromě vnitrostátních pramenů práva však existují i prameny mezinárodní. Mezinárodní právo má podobu dokumentů s různým stupněm právní vymahatelnosti. Státy vnímají často výtky ohledně porušování mezinárodního práva jako zásah do vnitřních záležitostí a zdráhají se řídit rozhodnutími mezinárodních institucí. Z důvodu obtížného prosazování mezinárodních norem tak mají stále na postavení menšin zásadní vliv normy vnitrostátní.

Ve vnitrostátním právu bývá zacházení s minoritami často zakotveno v rámci dokumentů věnujícím se lidským právům obecně. Lidská práva, někdy označována jako základní práva a svobody, jsou označována za nejdůležitější subjektivní práva a jsou zajištěna ústavně.⁴ V rámci vnitrostátního práva tedy bývají lidská práva zakotvena především v Ústavě, jejíž součástí může být i výslovně Listina základních práv a svobod (dále jen Listina). Tato práva pak bývají doplněna mezinárodními smlouvami, jež jsou pro stát bezprostředně závazným vnitrostátním pramenem práva. Kritériem pro dostatečné vymezení rámce zacházení s menšinami je tedy zakotvení těchto práv v Ústavě.

Lidská práva jsou charakteristická svými atributy. Jsou nezadatelná, nezrušitelná, nezcizitelná a nepromlčitelná.⁵ Nejsou ovšem neomezená. Omezena mohou být zákonem, když je to nezbytné pro výkon jiných práv nebo z důvodu veřejného zájmu. Meze základních práv a svobod zároveň musí být definovány Listinou a při jejich omezení musí být šetřeno jejich podstaty a smyslu.⁶ Ochrana práv je zajištěna obecnými soudy, možná je i ústavní popř. mezinárodní ochrana těchto práv.⁷ Každý stát si tak určuje normativní rámec do určité míry sám, měl by ovšem dbát i na dodržování mezinárodně-právních norem.

Zakotvení lidskoprávní problematiky v mezinárodním právu má komplikovanější charakter. Prvně je třeba rozlišit, jakou má ten který dokument účinnost. Pro definici účinnosti mezinárodního práva je potřeba položit si zásadní otázky. Jaká je pozice mezinárodních institucí prosazujících dodržování lidských práv? Co je opravňuje k výkonu dané funkce a jakou mají působnost? Jaká je vynutitelnost jejich ustanovení a úspěšnost implementace prosazených norem? Odpovědi na položené otázky jsou často nejednoznačné, obecně lze ovšem říci, že normy jsou často těžko vynutitelné a mezinárodní instituce nemají prostředky k jejich řádnému prosazení. Přesto můžeme hlavně v posledním půlstoletí pozorovat pozitivní trend ohledně dodržování mezinárodně ustanovených norem. Pro pochopení složitosti aplikace norem v oblasti lidských práv je důležité popsat motivy vzniku mezinárodních norem jako takových.

Koncept lidských práv společnosti můžeme pozorovat v mnoha jejích sférách. Od sféry politické, právní a ekonomické až po sféru sociální a kulturní. Každá společnost má vzhledem ke svému historickému vývoji nastavena jiná pravidla, přesto jsou některá práva považována pro lidskou bytost za základní a nezcizitelná. Ve snaze o zajištění budoucího mírového soužití národů

---

⁴ GERLOCH, A. *Teorie práva*. 5. upravené vydání. Plzeň: Aleš Čeněk s.r.o., 2009, s. 200

⁵ Lidská práva nejsou považována za výtvar státní moci, jsou však nezbytným atributem právního státu; tato práva nelze státem platně zrušit; vzdání se práva nositelem nebo přenesení práva na jiného je neplatné; tato práva jsou trvale vymahatelná.

⁶ KLÍMA, Karel. *Ústavní právo*. 3. rozš. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2006, s. 264. Právnícké učebnice (Aleš Čeněk).

⁷ GERLOCH, A., s. 201

a zabránění zbytečného násilí se na půdě Organizace spojených národů objevily po druhé světové válce první pokusy o univerzalizaci lidských práv.⁸

Oproti konceptu univerzalizace lidskoprávních norem se vymezil trend relativizace (neboli regionalizace), který zdůrazňoval odlišnosti v kulturách jednotlivých civilizačních celků a prosazoval jejich promítnutí právě do lidskoprávních norem. Přestože vymezení norem lidských práv dlouhodobě spěje směrem k univerzalizaci, jedná se o dynamický a prozatím neukončený proces. Současné normy jsou zachyceny mezinárodními institucemi s různým rozsahem územní působnosti. Pro Tureckou republiku jsou relevantní především normy Organizace spojených národů, Rady Evropy a Evropské unie, které budou následně detailně popsány.⁹

Univerzální rozměr

Organizace spojených národů je považována za jedinou univerzální a zároveň univerzalistickou¹⁰ mezinárodní organizaci. Byla založena roku 1945 jako celosvětová organizace zajišťující mezinárodní spolupráci k podpoře a zachování mezinárodního míru a bezpečnosti. Lidskoprávní tematika je tedy jedním z bodů jejího zájmu. Jako první detailní katalog lidských práv byla roku 1948 vydána Všeobecná deklarace lidských práv. Tento dokument byl zpracován Komisí pro lidská práva, tehdejší institucí OSN zabývající se lidskoprávní problematikou. Deklarace byla formulována jako společný cíl „pro všechny státy.“¹¹ Text deklarace je průřezem spojujícím práva osobní, občanská a politická, práva na ochranu vlastnictví i kulturní, sociální a hospodářská práva. Deklarace nezmiňuje specificky práva minorit, ale obecné formulace vztahené na jednotlivce pokrývají základní myšlenku zacházení se členy jakékoli skupiny. Příkladem může být článek č. 22 zachycující formulaci práva na sociální zabezpečení a zajištění hospodářských, sociálních a kulturních práv:

Čl. 22

„Každý člověk má jako člen společnosti právo na sociální zabezpečení a nárok na to, aby mu byla národním úsilím i mezinárodní součinností a v souladu s prostředky příslušného státu zajištěna hospodářská, sociální a kulturní práva, nezbytná k jeho důstojnosti a svobodnému rozvoji jeho osobnosti.“

---

⁸ ZEMANOVÁ, Štěpánka. Nové chápání univerzality lidských práv. Mezinárodní vztahy. 2005, roč. 40, č. 4., s. 79

⁹ Ibid.

¹⁰ Členství v organizaci není omezeno regionem a její činnost není omezena určitým tematickým sektorem.

¹¹ Preambule Všeobecné deklarace lidských práv. Usnesení č. DE01/48 Valného shromáždění OSN. Schváleno (Vydáno): 10. 12. 1948 Účinnost od: 10. 12. 1948. Dostupné z: <http://spcp.prf.cuni.cz/dokument/de01-48.htm>

Všeobecná deklarace lidských práv je usnesením Valného shromáždění OSN, spadá tedy do kategorie soft law a jeho dodržování je tudíž obtížně vynutitelné. Nelze použít právní prostředky, ale pouze politické. Z toho důvodu pověřilo Valné shromáždění OSN Komisi pro lidská práva vytvořením právně závazného dokumentu s obsahem potvrzujícím Všeobecnou deklaraci.¹²

Promítnutí obsahu Deklarace do právně závazných norem se však ukázalo jako zdlouhavé a nesnadně realizovatelné. Obzvláště formulace hospodářských, sociálních a kulturních práv se staly předmětem dlouhodobého sporu mezi individualistickými státy západního bloku a kolektivistickou ideou východního bloku. Výsledkem byly nakonec úmluvy dvě, a to Mezinárodní pakt o občanských a politických právech a Mezinárodní pakt o hospodářských, sociálních a kulturních právech. Tyto úmluvy byly vydané v roce 1966, ale splnit podmínku ratifikace se podařilo až o 10 let později.

Texty výše zmíněných paktů jsou převážným doplněním a rozšířením Všeobecné deklarace lidských práv. Do textů bylo zařazeno i takzvané právo národů, tedy právo na sebeurčení nejen v politické, ale i v hospodářské, sociální a kulturní rovině:

Čl. 1

1. „Všechny národy mají právo na sebeurčení. Na základě tohoto práva svobodně určují svůj politický statut a svobodně uskutečňují svůj hospodářský, sociální a kulturní vývoj.

2. Všechny národy mohou pro své vlastní cíle svobodně disponovat svým přírodním bohatstvím a zdroji bez újmy na jakýchkoli závazcích vyplývajících z mezinárodní hospodářské spolupráce, založené na vzájemné výhodnosti a mezinárodním právu. V žádném případě nesmí být národ zbaven svých vlastních prostředků k životní existenci.

3. Státy, smluvní strany Paktu, včetně těch států, které jsou odpovědný za správu nesamosprávných a poručenských území, budou podporovat uskutečnění práva na sebeurčení a budou toto právo respektovat v souladu s ustanoveními Charty Organizace spojených národů.“^{13,14}

Tento článek je shodný pro oba pakty a zdůrazněn je v této práci právě pro jeho relaci k postavení kurdské menšiny, kterážto je z historického hlediska samostatným národem. Oba pakty dále definují základní lidská práva, která byla v Turecku v rámci diskriminace etnika Kurdů konstantně porušována. Mezinárodní pakt o občanských a politických právech navíc specificky

---

¹² ZEMANOVÁ, Štěpánka., s. 82

¹³ Mezinárodní pakt o občanských a politických právech. In: Sbírka *Organizace spojených národů*. 1966. Dostupné z: <http://www.osn.cz/dokumenty-osn/soubory/mezinar.pakt-obc.a.polit.prava.pdf>

¹⁴ Mezinárodní pakt o hospodářských, sociálních a kulturních právech. In: Sbírka *Organizace spojených národů*. 1966. Dostupné z: <http://www.osn.cz/dokumenty-osn/soubory/mezinarodni-pakt-o-hospodarskych-socialnich-a-kulturnich-pravech.pdf>

zmiňuje práva příslušníků menšin jako taková. Pakt přímo stanovuje právo na užívání vlastní kultury, jazyka a projevování vlastního náboženství. Bohužel jsou tato práva upírána i v zemích, které jsou signatáři paktu.

Čl. 27

„Ve státech, kde existují etnické, náboženské nebo jazykové menšiny, nebude jejím příslušníkům upíráno právo, aby spolu s ostatními příslušníky menšiny užívali své vlastní kultury, vyznávali a projevovali své vlastní náboženství nebo používali svého vlastního jazyka.“

Jednotlivým právním oblastem pak byla v následujících úmluvách OSN věnována větší pozornost. Problematicke rasové diskriminace (což je často i příčinou diskriminace menšin) se věnuje Mezinárodní úmluva o odstranění všech forem rasové diskriminace podepsaná roku 1965, ratifikovaná roku 1969.¹⁵ Tato úmluva vymezuje nejen zákaz různých forem rasové diskriminace, ale doporučuje zároveň preventivní opatření proti šíření rasistických ideologií a ustavuje Výbor pro odstranění rasové diskriminace. Úkolem výboru je monitorovat situaci antidiskriminační politiky smluvních států a zabývat se případy porušení zásad úmluvy smluvními státy.

Princip nediskriminace je pro práva minorit stěžejní, tento princip je v Mezinárodní úmluvě o odstranění všech forem rasové diskriminace interpretován následovně:

Čl. 5

„V souladu se základními povinnostmi vyhlášenými v článku 2 této Úmluvy se smluvní státy zavazují, že zakáží a odstraní rasovou diskriminaci ve všech jejích formách a že zaručí právo každého na rovnost před zákonem bez rozlišování podle rasy, barvy pleti, národnostního nebo etnického původu, zvláště pak při užívání těchto práv:

a) práva na rovné zacházení před soudy a před všemi ostatními orgány, které vykonávají soudnictví,

b) práva na osobní bezpečnost a ochranu státem proti násilí a újmě na zdraví, ať jsou způsobeny vládními úředníky nebo kteroukoli osobou, skupinou nebo institucí,

c) politických práv, zejména práva účastnit se voleb - volit a být volen - na základě všeobecného a rovného volebního práva, práva účasti ve vládě, jakož i účastnit se správy veřejných záležitostí na všech stupních, a práva vstupu za rovných podmínek do veřejných služeb,

d) dalších občanských práv (...)“¹⁶

¹⁵ International Convention on the Elimination of All Forms of Racial Discrimination. In: *United Nations Treaty Collection*. 1966. Dostupné

z: https://treaties.un.org/pages/ViewDetails.aspx?src=TREATY&mtdsg_no=IV-2&chapter=4&lang=en

¹⁶ Mezinárodní úmluva o odstranění všech forem rasové diskriminace. In: *Sbírka Organizace spojených národů*. 1965. Dostupné z: <http://www.osn.cz/dokumenty-osn/soubory/umluva-ras.diskriminace.pdf>

Problematicke menšinových práv se věnuje dále Úmluva o prevenci a trestání zločinu genocidy, která vznikla v roce 1948 jako přímá reakce na nelidské zacházení s určitými etniky za druhé světové války. Genocida, definovaná jako páchaní činů za účelem vyhlazení určité národnostní, etnické, rasové či náboženské skupiny, je nepřipustným jevem a signatáři této úmluvy se zavazují k vydávání pachatelů těchto zločinů soudu.¹⁷

Dalším dokumentem ošetřujícím práva minorit je Úmluva proti mučení a jinému krutému, nelidskému či ponižujícímu zacházení nebo trestání vydaná roku 1984. Dokument vyzývá k dodržování lidských práv v oblasti ublížení na zdraví, a to jak fyzického tak psychického. V případě závažného porušení pak zavazuje smluvní státy k trestnímu stíhání podezřelých pachatelů.¹⁸

V návaznosti na předešlé dokumenty byl nakonec sepsán text Deklarace OSN o právech příslušníků národnostních, etnických, náboženských a jazykových menšin, která se, jak již název napovídá, vyjadřuje k tématu práv menšin konkrétněji. Tato deklarace byla původně vydána roku 1992 a později, roku 2005, doplněna o finální komentáře. Text deklarace zdůrazňuje nejen ochranu práv existence národnostních, etnických a jiných minorit, ale uvádí i nutnost aktivní legislativní podpory státu na udržení a rozvoj jejich specifické kultury, jazyka, náboženství atd. Důležitým bodem deklarace je i souhlas signatářů s účastí členů minority na rozhodnutích, která jejich společenství přímo ovlivňují. Samozřejmostí je pak podmínka, že činnost minorit nesmí porušovat státní legislativu ani jinak zasahovat do mezinárodního práva.¹⁹

Jako soudní orgán v případě nedodržení právně závazných úmluv byl v roce 1945 ustanoven Chartou OSN Mezinárodní soudní dvůr. Dle obsahu Charty jsou všichni členové OSN povinni dodržovat předpisy Mezinárodního soudního dvora, neboť jeho rozsudky jsou právně závazné. Pokud nedojde k naplnění rozsudku MSD, pak se může poškozená strana procesu odvolat k Radě bezpečnosti.²⁰

Regionální rozměr

Rada Evropy a Evropská Unie jsou na rozdíl od OSN organizacemi s regionální působností, přičemž Rada Evropy je rovněž organizací specializovanou se zaměřením na oblast ochrany

---

¹⁷ Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide. In: *Audiovisual Library on International Law* [online]. 1948 [cit. 2014-02-22]. Dostupné z: <http://legal.un.org/avl/ha/cppcg/cppcg.html>

¹⁸ Úmluva proti mučení a jinému krutému, nelidskému či ponižujícímu zacházení nebo trestání. In: *Dokumenty OSN* [online]. 1984. Dostupné z: <http://www.osn.cz/dokumenty-osn/soubory/umluva-proti-muceni.pdf>

¹⁹ Declaration on the Rights of Persons Belonging to National or Ethnic, Religious and Linguistic Minorities. In: *Un.org/documents* [online]. [cit. 2014-02-22]. Dostupné z: <http://www.un.org/documents/ga/res/47/a47r135.htm>

²⁰ Chapter XIV., Article 92-96. In: *Charter of the United Nations*. 1945. Dostupné z: <http://www.icj-cij.org/documents/index.php?p1=4&p2=1&p3=0#Chapter14>

lidských a sociálních práv a svobod. Tuto organizaci založenou roku 1949 dnes tvoří 47 členských států a několik zemí se speciálním statutem.²¹ Ústředním dokumentem Rady Evropy je Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod, která byla podepsána v Římě dne 4. listopadu 1950. Obsahem úmluvy je definice lidských práv a svobod a zákaz činností, jež zjevně tato práva a svobody porušují. Jako příklad může být uveden zákaz diskriminace, otroctví, mučení či trestu smrti.

Signatáři úmluvy jsou zavázáni k dodržování článků úmluvy v rámci jejich jurisdikce. Pro případ porušení zásad úmluvy jsou stanovena donucovací opatření. Evropský soud pro lidská práva pak monitoruje situaci v jednotlivých státech a zpracovává případy individuálních a mezistátních petic. Od roku 1998, kdy vešel v platnost protokol číslo 11, jsou všechna domnělá porušení hodnot úmluvy automaticky postoupena Evropskému soudu pro lidská práva.²² Rozsudek je pro strany sporu závazný a na jeho výkon dohlíží Výbor ministrů.

Přes obecný charakter úmluvy se dají její části vyložit k účelu ochrany práv minorit, dominantním je opět princip zákazu diskriminace:

Čl. 14

„Zákaz diskriminace

Užívání práv a svobod přiznaných touto Úmluvou musí být zajištěno bez diskriminace založené na jakémkoli důvodu, jako je pohlaví, rasa, barva pleti, jazyk, náboženství, politické nebo jiné smýšlení, národnostní nebo sociální původ, příslušnost k národnostní menšině, majetek, rod nebo jiné postavení.“²³

K právům minorit se dále specificky vztahuje Rámcová úmluva o ochraně národnostních menšin. Úmluva je prvním právně závazným dokumentem, který se týká ochrany národnostních menšin obecně. Cílem tohoto dokumentu je vytvoření vnitrostátního prostředí, kde menšiny jsou rovnoprávné s většinou. Signatáři této rámcové úmluvy musí členům minorit zajistit podmínky pro zachování a rozvoj jejich kultury a tedy pro udržení jejich specifické identity.²⁴ Téhož roku vstoupila v platnost i Evropská charta regionálních či menšinových jazyků, která konkretizovala otázku jejich ochrany a podpory. Cílem úmluvy je udržení evropského kulturního dědictví

---

²¹ Rada Evropy [online]. 2013, 9. 6. 2013 [cit. 2013-11-09]. Dostupné z: <http://www.radaevropy.cz/>

²² Protokol č. 11 zrušil původní systém dvou nestálých orgánů Komise a Soudu a stanovil ESLP permanentně zasedajícím orgánem. Tento protokol rovněž zjednodušil soudní rozhodovací mechanismus.

²³ Evropská úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod. In: *Sbírka smluv Rady Evropy*. 1950, novelizována 2010. Dostupné z: http://www.echr.coe.int/Documents/Convention_CES.pdf

²⁴ Framework Convention for the Protection of National Minorities. In: *Council of Europe Treaty Collection*. 1995. Dostupné z: <http://www.conventions.coe.int/Treaty/Commun/QueVoulezVous.asp?NT=157&CM=8&DF=09/11/2013&CL=ENG>

a respektování práva na užívání jazyka v soukromém a veřejném životě.²⁵ Lidskoprávní tematice se dále z regionálních organizací, jak bylo zmíněno výše, věnuje i Evropská Unie.

Evropská unie je podobně jako Rada Evropy organizací regionální, její charakter je však univerzalistický a lidskoprávní problematice věnuje pouze část své agendy. Jelikož však jedním ze základních motivů vzniku společenství evropských států bylo udržení míru a zajištění rovnoměrného a udržitelného rozvoje, kladou členské státy na zmiňovanou právní oblast velký důraz.

Hodnoty členských států Evropské unie jsou shrnuty v dokumentu nazvaném Listina základních práv Evropské unie. Tato listina shrnuje práva osobní, občanská, politická, hospodářská a sociální. Právně závaznou se Listina základních práv stala ratifikací Lisabonské smlouvy.²⁶ Konkrétně k ochraně menšinových práv se vztahuje článek č. 21, který definuje zákaz diskriminace na základě jakékoliv odlišnosti:

Čl. 21

„Zákaz diskriminace

1. Zakazuje se jakákoli diskriminace založená zejména na pohlaví, rase, barvě pleti, etnickém nebo sociálním původu, genetických rysech, jazyku, náboženském vyznání nebo přesvědčení, politických názorech či jakýchkoli jiných názorech, příslušnosti k národnosti menšině, majetku, narození, zdravotním postižení, věku nebo sexuální orientaci.

2. V oblasti působnosti Smluv, a aniž jsou dotčena jejich zvláštní ustanovení, se zakazuje jakákoli diskriminace na základě státní příslušnosti.“²⁷

Na základě Protokolu k čl. 6 odst. 2 smlouvy o Evropské unii o přistoupení unie k Evropské úmluvě o ochraně lidských práv a základních svobod v Lisabonské smlouvě získá Evropský soud pro lidská práva pravomoc přezkoumávat akty Evropské unie.²⁸

Evropská unie zahrnula podmínku řádného dodržování lidských práv i do svých kritérií pro přístup. Takzvaná Kodaňská kritéria podepsaná roku 1993 totiž obsahují mimo jiné i podmínku existence stabilních institucí garantujících demokracii, funkčního právního státu

---

²⁵ Evropská charta regionálních či menšinových jazyků. In: *Sbírka Rady Evropy*. 1992. Dostupné z: <http://www.mkcr.cz/assets/ministerstvo/Evropska-charta-regionalnich-ci-mensinovyh-jazyku.pdf>

²⁶ A. Prohlášení k ustanovením smluv, 1. Prohlášení o Listině základních práv Evropské unie: Lisabonská smlouva. In: 2007/C 306/01. 2007. Dostupné z: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2007:306:FULL:CS:PDF>

²⁷ Listina základních práv Evropské unie. In: *Sbírka smluv Evropské Unie*. 2000. Dostupné z: <http://eur-lex.europa.eu/cs/treaties/dat/32007X1214/htm/C2007303CS.01000101.htm>

Pozn.: Výše uvedený text přebírá, s některými úpravami, listinu vyhlášenou dne 7. prosince 2000 a nahrazuje ji s účinkem ode dne vstupu Lisabonské smlouvy (1. 12. 2009) v platnost.

²⁸ Základní práva. In: *Evropská komise - Spravedlnost* [online]. 2013 [cit. 2014-01-09]. Dostupné z: http://ec.europa.eu/justice/fundamental-rights/index_cs.htm

a systému dodržujícího lidská práva a zaručujícího ochranu minorit.²⁹ Tato podmínka bývá často problematickou pro kandidátské státy, její splnění totiž vyžaduje mnohdy hluboké systematické změny v politice státu.

Role právních norem je pro postavení národnostních menšin nenahraditelná. Pouze právní normy vytváří zákonný rámec pro jednání společnosti ve státě, souhrn těchto norem týkající se práv menšin tedy představuje i vzorce jednání s nimi. Aby stát vykazoval atributy moderní demokracie, je nutné, aby dodržoval určité lidskoprávní zásady. Tyto zásady je potřeba zakotvit ve vnitřním právu nebo podepsat závazné mezinárodní úmluvy upravující lidskoprávní problematiku. Podmínky zacházení s menšinami upravují především dokumenty OSN a Rady Evropy. Mezi právně závazné listiny se zásadním významem patří Mezinárodní pakt o občanských a politických právech, Mezinárodní pakt o hospodářských, sociálních a kulturních právech, Mezinárodní úmluva o odstranění všech forem rasové diskriminace, Úmluva o prevenci a trestání zločinu genocidy, Úmluva proti mučení a jinému krutému, nelidskému či ponižujícímu zacházení nebo trestání, Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod, Rámcová úmluva o ochraně národnostních menšin a Evropská charta regionálních či menšinových jazyků. Přístup k těmto dokumentům a dodržování hodnot v nich stanovených můžeme definovat jako kritérium nezbytné pro vytvoření prostředí přátelského k národnostním menšinám.³⁰ Uznání práva zakotveného v těchto dokumentech je tedy podstatným krokem na cestě transformace země v moderních demokracii.

Mimo dimenzi právní, která určuje současné postavení menšin, je stěžejní i dimenze politická. Právě vládní politika může iniciovat změnu pozice menšin ve státě, a to jak v pozitivním i v negativním smyslu. Interakcí vlády se společností pak může být nastaven nový systém jednání s menšinami.

1.3 Politická dimenze postavení minorit

Ve složení obyvatel téměř každého oficiálního státu existuje etnický odlišitelný menšina.³¹ Velmi často pak příslušníci dané menšiny předkládají vládnoucí elitě požadavky, kterými by zlepšili postavení svých členů. Generalizace a vytvoření vzorců chování států vůči minoritám je velice obtížné, neboť situace je v každém případě jedinečná. Původ menšiny, charakter menšiny, požadavky menšiny, míra snášenlivosti obyvatel, historické spory, zahraniční činitele, právní systém státu... to jen krátký výčet z mnoha faktorů ovlivňujících konkrétní politiku státu uplatňovanou vůči minoritě.

---

²⁹ Conditions for membership. In: *European Commission - Enlargement* [online]. 2013 [cit. 2014-01-09]. Dostupné z: http://ec.europa.eu/enlargement/policy/conditions-membership/index_en.htm

³⁰ Přístup k jmenovaným mezinárodním úmluvám viz v příloze č. 3.

³¹ Island je často uváděn jako jediný etnický čistý národní stát.

Tuto složitou problematiku se následující kapitola bude snažit objasnit ve dvou částech. Nejprve se bude věnovat teorii autorů Marvinu W. Mikesella a Alexandra B. Murphyho shrnující vystupování minorit a jejich požadavky do specifického vzorce. Posléze se téma kapitoly přeneseme k teorii modelových politik států vůči menšinám a faktorů, které mohou způsobit změnu modelu chování státu vůči nim autora Senera Aktürka.

Mikesell a Murphy vytvořili pro komparaci postavení minorit v jednotlivých státech vzorec aplikovatelný téměř na každý případ. Tento vzorec identifikuje znak společný všem menšinovým hnutím a to vyjádření nesouhlasu k zavedenému pořádku ve státě. Autoři se tak snaží identifikovat podstatu požadavků prosazovanou členy menšiny vykonstruovanou v reakci na očekávanou vládní politiku státu. Jinými slovy typ požadavku minority se odvíjí od možnosti úspěchu jeho prosazení.

V případě nespokojenosti minority se statusem ve společnosti je jejími zástupci vyjádřen požadavek, který má za cíl dané postavení zlepšit. Pokud může mít menšina prospěch z toho, že je součástí dané národní společnosti, jejími požadavky jsou většinou uznání, přístup a participace (anglicky *recognition, access, participation*). Jestliže však účast v dané společnosti nepřináší dostatečné výhody, požadavky jsou separace, autonomie a nezávislost (anglicky *separation, autonomy, independence*). Výsledný vzorec ilustrujeme tedy následovně: **rap/SAI**, kdy čitatel zlomku představuje umírněné požadavky a jmenovatel představuje požadavky radikálnější.

Pojmy vzorce rap/SAI si ovšem žádají bližší vysvětlení. Každý z výše zmíněných požadavků vyjadřuje určitou potřebu menšiny a pro uspokojení této potřeby existují určitá politická opatření. *Uznání* si přirozeně vyžaduje potvrzení existence dané minority a oficiální respektování jejích atributů. Pozitivní reakcí vlády pak může být potvrzení oficiálního jazyku nebo náboženství menšiny, popř. iniciace vzniku kulturních institucí. *Přístup* již vyžaduje aktivnější zapojení vládních politiků do problematiky národnostních menšin, a to prosazování anti-diskriminačních zákonů nebo ekonomické podpory rozvoje v oblasti, kde se minorita nachází. *Participace* už znamená zásah do vlády státu. Za těchto okolností minorita může požadovat proporcionální zastoupení v parlamentu či prosazení kvót pro zastoupení určitým etnikem. *Separací* jsou požadovány výjimky z norem daného státu, jakýsi druh autonomie pro komunitu. Krokem k decentralizaci je pak *autonomie*, při které by menšina měla kontrolu nad určitým regionem. Výstupem může být například federace či konfederace s původním státem. Poslední a z hlediska vlády státu často nepřípustná je *nezávislost* území, při které musí vláda uznat odtržení daného území.³²

---

³² MIKESELL, Marvin W. a Alexander B. MURPHY. A Framework for Comparative Study of Minority-Group Aspirations. *Annals of the Association of American Geographers*. 1991, roč. 81, č. 4, s. 581-584. Dostupné z: <http://www.jstor.org/stable/2563425>

Nejmírnějším požadavkem menšiny je tedy přirozeně její uznání v rámci národní společnosti, kterou je součástí. Častěji však zástupci dané menšiny požadují více práv a snaží se získat vliv ve vládní sféře či docílit samostatné správy na území, kde se menšina nachází. Požadavky menšin nejsou ovšem do vzorce rap/SAI mnohdy jasně zařaditelné, navíc se také mění v čase. V návaznosti na reakce národní společnosti (vlády) se požadavky minority buďto radikalizují, či mírní. Pokud například není existence minority ani uznána, může v dlouhodobém měřítku tato frustrace přerůst až v požadavek nezávislosti. Pokud je naopak minorita bez problémů společností přijímána, požadavek odtržení může být přehodnocen, neboť samostatnost přináší i značné nevýhody.

Výhodou modelu rap/SAI je jeho názornost a flexibilita. Pokud bude aplikován v čase na případ kurdské menšiny, dostane dle Mikesella a Murphyho následovnou podobu: $r/A \rightarrow /I$. Autoři tím vysvětlují, že prvně požadavek uznání, popř. autonomie regionu byl ignorován tak dlouho, až vyústil v boj, jehož cílem měla být nezávislost území. Problematika kurdské menšiny je ovšem mnohem složitější a takové zjednodušení může být považováno až za mylné. Proto se tato studie bude zabývat případem požadavků kurdské menšiny blíže v empirické části.

Při definování vzorce rap/SAI je rovněž důležité identifikovat jednotlivé předpoklady pro vznik požadavků minorit. Autoři teorie vysvětlují, že aspirace etnických minorit jsou ovlivňovány mnoha faktory. „Současné složení vlády, komunikace s vládou, ekonomické okolnosti, stupeň různorodosti ve skupině, mediální obraz, přístup národní většiny k dané problematice...“³³ to vše může ovlivnit druh požadavků daných menšin. Jako tři podstatné charakteristiky pro formování typu požadavku jsou uvedeny velikost skupiny (relativní k většině ve státě), rozložení členů skupiny na území a umístění skupiny vzhledem k poloze státních hranic.

Velikost dané skupiny je základní pákou pro vyjednávání s vládou. Pokud se jedná o skupinu menší než 5%,³⁴ často si nemůže nárokovat více než pouhé uznání. Malé skupiny tedy sotva vystoupí s požadavkem nezávislosti, zatímco velké skupiny s podobnou žádostí vystoupí spíše, neboť mají podstatně větší vyjednávací potenciál.

Rozložení menšinové skupiny je dalším základním bodem pro tvorbu požadavku. Územně nesjednocená skupina těžko bude trvat na separaci, autonomii či nezávislosti. Tato potřeba se vytváří až u skupin, které jsou teritoriálně koncentrované. Mikesell a Murphy uvádí příklad vztahu mezi distribucí příslušníků menšiny a jejich formou prosazení na příkladu státu s etnickou menšinou o velikosti 10% obyvatel. Obrázek 2 tento vztah graficky znázorňuje. Obdélníky představují území státu, písmeno A označuje členy majoritní národnosti a písmeno B členy minoritního etnika. V prvním případě se rozmístění členů menšiny koncentruje na určitém území

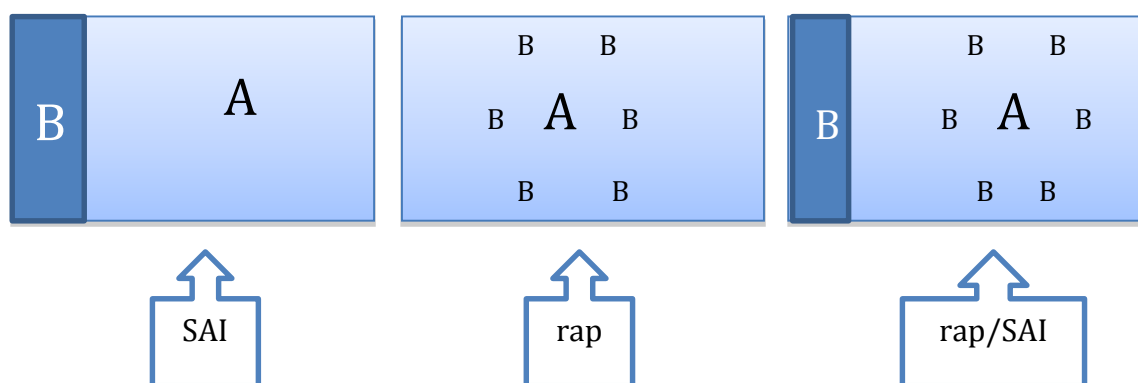
---

³³ MIKESELL & MURPHY, s. 584

³⁴ Ibid., s. 585

(zde dokonce u hranic státu). Pokud dojde k takovéto koncentraci v praxi, šance na prosazování politiky separace, autonomie a nezávislosti jsou značně vyšší, než když je skupina rovnoměrně rozprostřená po celém území. Pokud si skupina totiž nemůže jasně vymezit nárokové území, prosazuje pouze uznání práv, která s fyzickým územím nesouvisí, a to uznání, přístup a participaci. Takový případ znázorňuje druhý obdélník. Mimo případ jasné koncentrace nebo dokonalého rozprostření členů minority může dojít i k případu ilustrovaném na třetím obdélníku. Skupina je na určitém místě koncentrovaná, ale její příslušníci žijí po celém území státu. V tomto případě je pravděpodobné, že menšina nebude mít jednotnou představu o prosazení a názory jejích příslušníků se budou lišit.

Obrázek 2: Vztah mezi distribucí členů menšiny a jejich snahami o prosazení

Zdroj: MIKESELL, Marvin W. a Alexander B. MURPHY. A Framework for Comparative Study of Minority-Group Aspirations. s. 585

Ačkoliv nemůžeme s jistotou tvrdit, že velikost skupiny, její rozložení a umístění vzhledem ke státním hranicím spolehlivě určuje aspirace menšiny, můžeme alespoň vyzdvihnout vliv těchto faktorů.

Jedním z hlavních faktorů ovlivňujících vývoj postoje menšin k vlastní identifikaci je vládní politika. Především reakce centrální vlády na požadavky menšin mají velký dopad na vývoj aspirací skupiny celkově. Uspokojení požadavků může podpořit sociální smír mezi občany, na druhou stranu může i podnítit menšinu ke zvyšování nároků. Negativní reakce může odradit propagátory prosazovaných změn, nebo také frustrovat menšinu natolik, že se radikalizuje a její nároky se naopak zvýší.³⁵

Mikesell a Murphy ilustrují dvojsečnost státní politiky na příkladu států X a Y. V obou státech žije jazyková menšina požadující uznání, aktivní přístup vlády k problematikám týkajících se této menšiny a participaci na vládě. Jak ve státě X, tak ve státě Y je vláda ochotna připustit první

³⁵ MIKESELL & MURPHY, s. 587-588

dva požadavky (tedy uznání a přístup), ale participaci chce zabránit. Stát X zachová smířlivý postoj tím, že formálně uzná jazykovou menšinu a vybuduje vzdělávací centra pro podporu uchování jazyka. Stát Y také uzná odlišnost jazykové menšiny, zároveň podporuje programy na zvýšení zaměstnanosti pro její členy, ale rovněž se snaží zdiskreditovat politické vedení dané menšiny. Ani jeden z postupů v závěru ilustrace nevede k jednoznačnému výsledku. V obou případech se mohou skupiny spokojit se zlepšením stávající situace, nebo radikalizovat, protože nedošlo k úplnému splnění požadavků a požadovat například autonomii.³⁶

Státní politika týkající se etnických menšin je vždy komplikovaná a neustále se vyvíjí. Správně by měla být příslušníkům menšin poskytnuta minimálně základní práva definovaná mezinárodními smlouvami (pokud je daný stát smluvním partnerem).³⁷ Požadavky separace, autonomie a nezávislosti již ale narušují kontinuitu státu a v zájmu zachování vlastní existence nemůže být každý takový požadavek uspokojen.

Modelem Mikesella a Murphyho byla nastíněna problematika rozdílných aspirací menšin. Jako základní determinanty úrovně aspirací byla uvedena velikost skupiny, její rozložení, její umístění a reakce politické reprezentace státu. V případě prozkoumávané kurdské menšiny v Turecku je splněna dostatečná velikost, územní koncentrace i poloha koncentrace pro radikálnější požadavky (tedy separaci, autonomii, popř. nezávislost). Politické reakce na vyslovené požadavky v historickém měřítku si vyžadují bližší vysvětlení, které tato studie uvede v empirické části. Souhrnem však můžeme říci, že minulé negativní reakce centrální vlády vyvolaly radikalizaci požadavků příslušníků kurdské menšiny a podnítily násilné boje. Se současnou vládou se napětí zmírňuje a demokratickými vládními balíčky se dokonce prosazují práva Kurdům dlouho upíraná. Tento směr posouvá světový obraz Turecka v pozitivním směru.

Na rozdíl od Mikesellovy a Murphyho teorie, která sleduje spíše reakce menšin na státní politiku a dopady, jaké mohou při té dané reakci nastat, se teorie Senera Aktürka soustřeďuje na proces změny jako takový. Aktürk se na základě historických případů snaží vyvodit faktory, kterých je potřeba dosáhnout, aby se státní politika vůči menšinám změnila. Ve své publikaci nazvané *Regimes of Ethnicity and Nationhood in Germany, Russia and Turkey* objasňuje, jak již název napovídá, politické režimy, jaké byly a jsou uplatňovány vůči příslušníkům etnických menšin v Německu, v Rusku a Turecku. Na daných příkladech pak ilustruje proces změny a obhájuje svoji teorii okolností, ke kterým musí dojít, aby změna režimu úspěšně proběhla.

Jaké podmínky jsou tedy podle Aktürka nezbytné pro zásadní změnu v politice jednotlivých států? Ke změně dochází, pokud se vyskytnou ve stejnou dobu tři nezávisle proměnné faktory: když se „*opoziční elity* reprezentující voliče se specifickými etnickými

---

³⁶ MIKESELL & MURPHY, s. 589-590

³⁷ Viz mezinárodní úmluvy zmíněné výše.

stížnostmi dostanou k moci, představují *nový diskurs* ohledně etnicity a národnosti a získají *hegemonickou majoritu* (...).“³⁸ Podrobnou analýzou jednotlivých případových studií pak skutečně dokazuje, že zmíněné podmínky jsou jednotlivě nezbytné a společně pak postačující ke změně menšinové politiky.

Prvně je důležité objasnit, jak autor chápe etnicitu a proč politiku států vůči etnickým menšinám označuje za režim. Etnikum je často definováno výčtem možných společných atributů skupiny obyvatel, jakož jsou například jazyk, náboženství či ideologie. Zde se autor shoduje s pojetím definice Maxe Webera: „Etnicita je společenská kategorie založená na subjektivní víře ve společný původ.“³⁹ Toto pojetí totiž nevylučuje žádnou skupinu, která by nespádala do výčtu možných společných atributů. Politiku státu pak nazývá režimem, neboť se nejedná pouze o jednotlivé zákony, ale o „komplex zákonných a organizačních prvků, které jsou systematicky propojeny.“⁴⁰

Pro lepší pojetí analyzované problematiky vytváří Aktürk schéma, v němž rozděluje režimy etnicity na základě dvou dimenzí. První dimenzí je tzv. členství (*membership*), v případě státu pak tuto dimenzi vnímáme jako možnost stát se občanem. Druhou dimenzí je tzv. vyjádření (*expression*), tedy v podstatě uznání existence určitého etnika v rámci státu. Pomocí těchto rozměrů pak definuje autor tři typy režimů: monoetnický, anti-etnický a multi-etnický.⁴¹

Na základě zmíněných dimenzí nazvaných členství - *membership* a vyjádření - *expression* lze vytvořit jednoduché otázky, které určují, jaký režim etnicity státní politika praktikuje. Pokud je státní občanství limitováno pouze na jednu etnickou příslušnost, jedná se o monoetnický režim. V opačném případě se můžeme dále dotazovat, zda je institucionalizována etnická diverzita. Pokud ano, jedná se o multi-etnický režim, pokud etnická diverzita institucionalizována není, jedná se o anti-etnický režim.

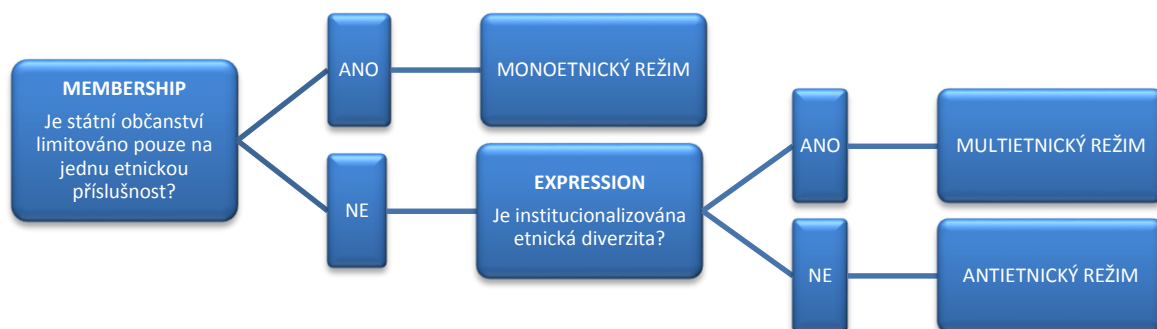
³⁸ AKTÜRK, Sener., s. 5

³⁹ Ibid., s. 8

⁴⁰ Ibid., s. 9

⁴¹ Ibid., s. 7

Obrázek 3: Dimenze rozlišení jednotlivých režimů etnicity

Zdroj: AKTÜRK, Sener. Regimes of ethnicity and nationhood in Germany, Russia, and Turkey, s. 8

Monoetnický režim je charakteristický tím, že stát využívá různá diskriminační opatření k omezení státního občanství pouze na příslušníky jedné etnicity. Otázka institucionalizace etnické diverzifikace je irelevantní, neboť příslušníci etnické menšiny jsou prvotně limitováni jiným, než občanským statutem. Jako příklad monoetnického režimu je uvedena Spolková republika Německo do roku 1999.⁴² Udělení státního občanství zde bylo prakticky omezeno na obyvatele německého původu. Imigrantům jiného původu bylo v Německu zabraňováno v naturalizaci, zatímco obyvatelé německého původu v zahraničí byli podporováni v imigraci tím, že jim bylo získání občanství garantováno.

Jestliže stát přijme jako občany příslušníky různých etnicit, avšak zamezuje zákonnému uznání i veřejnému přihlášení se k dané etnitě, pak je tento stát považován za antietnický. Příkladem státu s antietnickým režimem může být Francie nebo právě Turecko (před rokem 2004).⁴³ V Turecku kategorie etnické příslušnosti stále prakticky neexistuje. Etnicita není oficiálně nijak evidována, oficiálně se neuznává více úředních jazyků a není možné se k určité etnické příslušnosti ani přihlásit. Přihlášení se k etnické minoritě je považováno za protiústavní, neboť turecká ústava přímo uvádí, že „každá osoba, která je spojena s Tureckou republikou občanským svazkem, je tureckého původu.“⁴⁴

⁴² Do roku 1999 platilo v Německu v rámci zákona o občanství přísně ius sanguinis, tedy děti narozené cizincům na území Německa nezískávaly občanství německé, ale státní občanství svých rodičů. Roku 1999 byla provedena reforma, která umožňovala snáze cizincům pobývajícím na území Německa dlouhodobě (a jejich dětem) získat německé státní občanství.

⁴³ V roce 2004 vláda strany AKP v rámci tzv. demokratického otevření iniciovala vysílání v pěti menšinových jazycích.

⁴⁴ Článek 66 Ústavy Turecké republiky.

Posledním zmíněným typem je multietnický režim, kde je příslušníkům jiné etnicity udělena jak možnost stát se státními občany, tak se svobodně vyjádřit. Multietnický režim je považován za ideální typ, kterého by měly demokratické země dosáhnout. Na druhou stranu i v tomto případě může docházet k diskriminaci. Jako příklad ne příliš ideálního multietnického režimu je uvedeno Rusko (dříve Sovětský svaz), kde údaj o etnické příslušnosti musel být povinně uveden v interním pase. Právě toto zaznamenání o etnické příslušnosti umožnilo státu systematicky diskriminovat určité etnické skupiny.⁴⁵

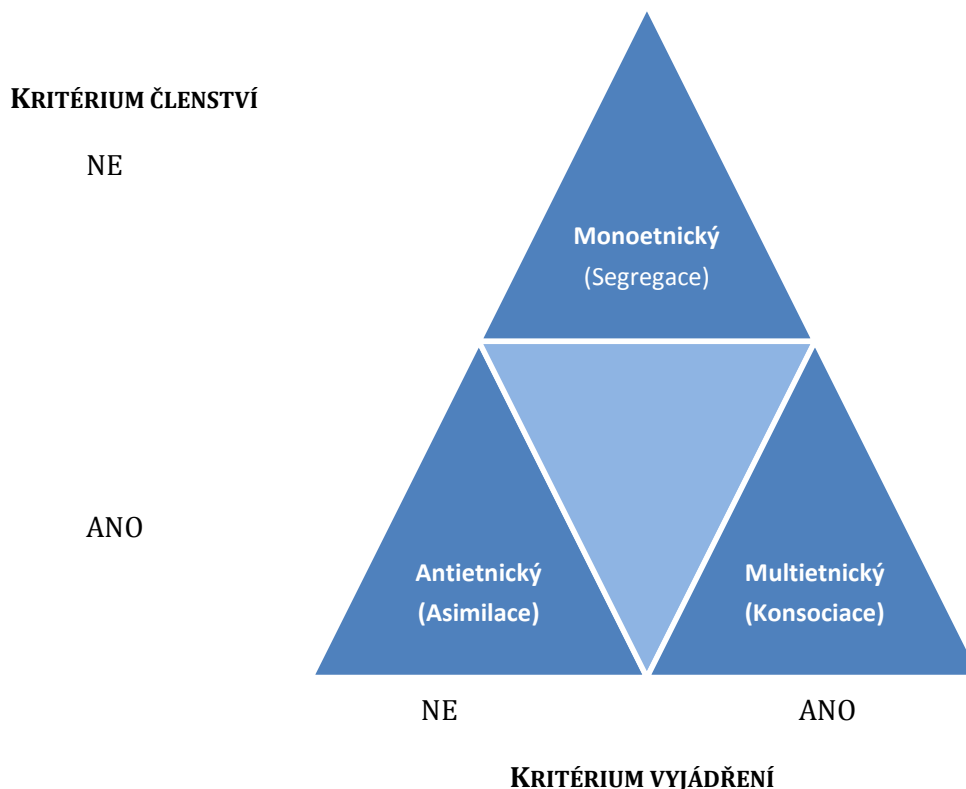
Každý ze zmíněných režimů má i zároveň svůj specifický způsob pojetí diverzity obyvatelstva. Jinými slovy, každý ze států představující určitý režim má i svůj specifický přístup k etnickým minoritám. Monoetnický režim se snaží příslušníky menšinového etnika systematicky vyčleňovat z majoritní společnosti, tento přístup je označen jako segregace (tedy oddělování, vylučování). Naproti tomu antietnický režim vychází s pružnosti kolektivních identit, v tomto případě se státní politika snaží nahradit etnickou identitu identitou státní skrze proces asimilace (tedy přizpůsobení). Pro poslední, multietnický, režim je v přijetí jiné etnicity charakteristická konsociace. Konsociační demokracie je specifický typ vládního uspořádání, který je založený na bázi sdílené moci často antagonistických zájmových skupin. Existuje názor, že přístup konsociace spolu s multikulturním občanstvím jsou morálně nadřazené ostatním přístupům státních politik. Z mého pohledu však každý režim může vnést rozhořčení do určité skupiny obyvatelstva a záleží na konkrétních opatřeních toho kterého režimu.⁴⁶

---

⁴⁵ AKTÜRK, Sener., s. 9-11, 15, 17

⁴⁶ Ibid., s. 12-13

Obrázek 4: Charakter režimů etnicity spolu se svým specifickým přístupem k menšinám

Zdroj: AKTÜRK, Sener. Regimes of ethnicity and nationhood in Germany, Russia, and Turkey, s. 19

Nespokojenost etnických menšin s režimy států, ve kterých žijí, se často projevuje ohlasy po změně. Aby k takové změně došlo, je dle Aktürkovy teorie potřeba souhry několika faktorů.

„ 1) opoziční elity, 2) vyzbrojené novým diskurzem vztahu etnicity a nacionalismu, 3) které zároveň nabydou hegemonické politické moci, mohou zapříčinit změnu režimu etnicity.“⁴⁷

Pro bližší vysvětlení pojmů: Opoziční elity jsou politické elity, které reprezentují voliče mající zájem na změně režimu jednání státu s etnickými menšinami. Aktürk používá příklady z analyzovaných zemí: v Německu jsou takovou skupinou voličů imigranti s německým původem; v Rusku etnika, která jsou negativně ovlivňována zveřejněním své etnicity v interním páse; a v Turecku voliče představují etnolingvistické skupiny násilně asimilované do společnosti. Novým diskurzem etnicity a nacionalismu se rozumí nové pojetí existence etnika v rámci národa. Nový diskurz by měl být teoretickým základem pro změnu režimu. Diskurz by měl být natolik komplexní, aby mohlo dojít k jeho reálné implikaci. Takovým diskurzem může být například již zmiňovaný multikulturalismus. Posledním elementem podstatným pro změnu režimu etnicity je

⁴⁷ AKTÜRK, Sener., s. 23

politická hegemonie. Již název napovídá, že zmiňovaná opoziční elita by měla nabýt dostatečné politické moci k prosazení změn nezbytných pro nastolení nového režimu. Např. v parlamentní demokracii je potřeba obsadit dostatečný počet křesel v parlamentu, v případě prezidentského systému je potřeba podpora hlavy státu apod.

Autor zdůrazňuje, že tyto elementy jsou samostatně nezbytné a společně naprosto postačující k iniciaci procesu změny režimu, který daná země uplatňuje vůči etnickým minoritám. Empirická část této diplomové práce se bude zaměřovat na aplikaci Aktürkovy teorie na případ Kurdské minority v Turecku. Shrne režim zacházení se zástupci kurdské menšiny a zdůrazní pokusy o změnu režimu v souvislosti s modelem 3 klíčových faktorů potřebných k úspěšné transformaci diskurzu politiky. V závěru se pokusí popsat současnou situaci v politice a vyhodnotit, zda jsou podmínky v Turecku vhodné pro změnu režimu zacházení s minoritami.

Aktürkova teorie spolu s modelem aspirací národnostních menšin Mikesella a Murphyho jsou kritériem pro zhodnocení změn posledních let, tedy za vlády strany AKP. Výsledek analýzy politického prostředí v Turecku provedené pomocí těchto teorií určí, zda se postavení kurdské menšiny v období vlády AKP zlepšilo a v jakém ohledu.

2. Aplikace právních norem a politických teorií na případ kurdské minority v Turecku

2.1 Právní dimenze postavení kurdské minority v Turecku

Právní dimenze postavení kurdské minority v Turecku je monitorována primárně od roku 1980 do roku 2013, tedy v časovém vymezení této práce. Nicméně pro pochopení vývoje normativního rámce zacházení s menšinami v Turecku je důležité nastínit i události už při vzniku moderní Turecké republiky v roce 1923. Ačkoliv problematika diskriminace na základě menšinové příslušnosti byla v Turecku zaznamenána i před vznikem moderní republiky, neměla předtím zásadní dopad na postavení státu v mezinárodním prostředí. V souvislosti se světovými válkami získala lidskoprávní oblast na významu a dodržování základních lidských práv se stalo nedílnou podmínkou pro plnohodnotnou účast v globálním prostředí, a to jak v politické, tak ekonomické rovině. Míra adopce lidskoprávních norem tedy ilustruje i přístup státu k řešení a vypořádání se s problematikou etnických menšin.

Primární dopad na život příslušníků menšin, a tedy i kurdské menšiny v Turecku, má vnitrostátní právo. Vnitrostátní právo definuje jejich elementární postavení na základě atributů jako je uznání, participace na vládě, popř. autonomní správa části území.⁴⁸ Celý právní soubor pak determinuje režim manipulace s menšinami.⁴⁹ Mezinárodní právo představuje sekundární úroveň působení na postavení minorit. Jeho role je monitorovat dodržování lidských práv v jednotlivých zemích a v případě porušování základních práv použít dostupné prostředky k napravení situace. V případě porušení používá nátlak na napravení situace v různých formách. Nejčastěji jsou uvalovány ekonomické sankce, které omezují mezinárodní obchod dané země. Například embargo na vývoz určité komodity do země či zmrazení finančních toků do země. V krajním případě je možná i vojenská intervence.⁵⁰

Po porážce Osmanské říše v první světové válce byla nově vzniklá Turecká republika vystavena obtížnému úkolu, a to sjednocení kulturně diverzifikovaného území v jednotný celek, na jehož základě by se dal vybudovat stabilní stát. Mustafa Kemal Atatürk, bývalý vojenský velitel a prezident nové republiky, se proto rozhodl sjednotit zemi propagací občanského nacionalismu a posílit tak vazbu obyvatel ke státu.⁵¹ Tato ideologie později označovaná jako kemalismus měla za cíl vytvoření nové primární identity obyvatel. Nově budované silné vlastenectví a program modernizace měli nahradit původní silnou vazbu na náboženství a přiblížit Turecko úrovni

---

⁴⁸ Viz Murphyho a Mikesellův model.

⁴⁹ Viz Aktürkovy režimy etnicity.

⁵⁰ European Commission: Restrictive measures (sanctions) in force. In: *Europa.eu* [online]. 2014 [cit. 2014-04-13]. Dostupné z: http://eeas.europa.eu/cfsp/sanctions/docs/measures_en.pdf

⁵¹ SMITH, Thomas W. Civic Nationalism and Ethnocultural Justice in Turkey. *Human Rights Quarterly*. 2005, roč. 27, č. 2, s. 440. Dostupné z: <http://www.jstor.org/stable/20069794>

západních zemí. Ideologie kemalismu přirozeně významně ovlivnila i utváření vnitrostátního práva v republice.

V souladu s vládní strategií upevňování občanského nacionalismu práva minorit nebyla centrem zájmu tureckých zákonodárců. Jediná konkrétní zmínka o ochraně minorit byla zanesena v Lausannské mírové smlouvě, na jejímž základě mělo být zajištěno postavení nemuslimských menšin.⁵² Nedostatkem zákona je diskriminace menšin, které vyznávají islám, ale odlišují se například na základě etnicity. Mezi tyto minority můžeme zařadit právě Kurdy.

Dle Lausannské smlouvy mají být její články plně adoptovány vnitrostátním právem a žádný jiný zákon, předpis či jiný oficiální akt nesmí být v rozporu s jejím obsahem.⁵³ Články této smlouvy se většinou konkrétně vztahují k nemuslimským menšinám, jsou zde ale i formulace, které nejsou determinovány náboženským vyznáním skupiny.

Článek 38 Lausannské mírové smlouvy doslova zmiňuje, že obyvatelé Turecka jsou oprávněni ke svobodnému vyjádření svého přesvědčení a víry. Toto přesvědčení však nemá být v rozporu s veřejným pořádkem a dobrými mravy. Dle článku 39 nesmí být zabraňováno užívání žádného jazyka v soukromé sféře, v médiích ani během veřejných setkání. Navíc mohou příslušníci jazykových menšin vypovídat ve svém rodném jazyce i před soudem. Bohužel ustanovení Lausannské smlouvy byla často v tomto směru porušována.

V rámci výše zmiňované kemalistické ideologie založené na rasové definici tureckého národa byly vytvořeny koncepty, které měly napomoci k budování silného nacionalismu obyvatel. Konkrétně teze o turecké historii a teorie jazyku slunce se odvolávaly na společný původ místních obyvatel a nadřazenost tureckého jazyka.⁵⁴ Demografické výzkumy prokazují, že na území Turecka se vyskytuje okolo padesáti různých etnických skupin. Z kemalistického pohledu existence těchto skupin představovala hrozbu konkurenční politické ideologie.⁵⁵ Ve výsledku tedy byla vládnoucími kemalisty existence většiny etnických menšin na území Turecka popřena a tím byly etnické skupiny donuceny k asimilaci. Vzdělání bylo poskytováno pouze v tureckém jazyce, taktéž média se mohla zákonně projevovat pouze v turečtině.

Popírání existence jiných etnicit nebylo pouze zavedenou praxí, ale mělo a stále má v rámci turecké legislativy zákonný podklad. Samotná ústava Turecké republiky tuto existenci dementuje.

---

⁵² V praxi byla v Turecku práva zakotvená v Lausannské smlouvě uplatňována pouze vůči ortodoxním Řekům, ortodoxním Arménům a Židům.

⁵³ Lausanne Peace Treaty. Article 37. In: 1923. Dostupné z: http://www.mfa.gov.tr/lausanne-peace-treaty-part-i_-political-clauses.en.mfa

⁵⁴ Ve zkratce: teze o turecké historii interpretovala dějiny tak, že poukazovala na Malou Asii jako na kolébku civilizace a teorie jazyku slunce považovala turečtinu za původní jazyk, ze kterého se postupem času vyvinuly všechny ostatní jazyky.

⁵⁵ SMITH, Thomas W., s. 446

Od vzniku moderní turecké republiky byly ratifikovány již tři ústavy přičemž současná ústava byla ratifikována roku 1982 jako následek vojenského převratu v roce 1980. V prvních dvou verzích Ústavy z let 1924 a 1960 sice práva menšin nebyla ošetřena, ale obě byly založeny na demokratických hodnotách.⁵⁶ Na rozdíl od těchto verzí byl ústavodárný proces nové Ústavy vytvořené v roce 1980 považován za skandální, neboť byla vytvořena shromážděním ustaveným Národním bezpečnostním koncil⁵⁷ a turecké ozbrojené síly zde měly hlavní slovo. Politické a sociální svobody byly v nové ústavě značně omezeny, v podstatě byl ustanoven autoritářský režim. Nová vláda byla kontrolována Národním bezpečnostním koncil⁵⁸ a velitelem ozbrojených sil Kenanem Evrenem, jenž stanul na nově posílené pozici prezidenta republiky.⁵⁸

Ústava z roku 1982 zmiňovala v několika článcích, že nedělitelnost a integrita Turecké republiky je zásadní a jakýkoli čin narušující integritu státu je neomluvitelný. Interpretace ústavního práva v praxi znamenala prohibici jakékoli zmínky o existenci Kurdů. Výsledkem bylo, že jakákoliv politická strana zaměřující se na kurdskou otázku byla zdiskreditována tím, že byla prohlášena za neústavní.⁵⁹ Zásadním pro tuto argumentaci byl článek 14 ústavy:

Čl. 14

„Žádná práva a svobody reprezentována ústavou nemohou být vykonávána s cílem narušení nedělitelné integrity státu s jeho územím a národem, ohrožení existence tureckého státu a republiky, zničení základních práv a svobod, uvrhnutí vlády pod kontrolu jednotlivce nebo skupiny lidí nebo ustanovení hegemonie jedné sociální skupiny nad ostatními nebo vytvořením diskriminace na základě jazyku, rasy, náboženství nebo sekty nebo zřízení jakýmkoliv způsobem vládu založenou na těchto představách a idejích.

*Na ty, kteří poruší tyto zákazy a podnikají nebo vyprovokují ostatní k porušení, budou uvaleny právně definované sankce. Žádné opatření této ústavy nemůže být interpretováno způsobem, který by připustil právo zničit práva a svobody reprezentována touto ústavou.“*⁶⁰

V souvislosti s nově nastaveným režimem se utvořilo radikální uskupení PKK (Strana kurdských pracujících), které bojovalo proti útlaku Kurdů. Členové PKK v čele s Abdullahem Öcalanem roku

---

⁵⁶ DODD, C.H. The Development of Turkish Democracy. *British Journal of Middle Eastern Studies* [online]. 1992, roč. 19, č. 1, s. 17-20 [cit. 2014-04-28]. Dostupné z: <http://www.jstor.org/stable/195430>

⁵⁷ Národní bezpečnostní koncil je orgánem ustanovujícím bezpečnostní politiku státu. Členy koncilu jsou velitel ozbrojených sil, vybraní ministři a prezident republiky. Vliv Národního bezpečnostního koncilu v Turecku je často spojován s vojenským dohledem nad politikou státu.

⁵⁸ ÖRMECI, Ozan. Turkish Constitutions (1921, 1924, 1961, 1982) in Comparative Perspective. *Ozan Örmeci Makaleler* [online]. 2010, [cit. 2014-03-19]. Dostupné z: <http://ydemokrat.blogspot.cz/2010/10/turkish-constitutions-1921-1924-1961.html>

⁵⁹ GUNES, Cengiz. *The Kurdish national movement in Turkey: from protest to resistance*. New York: Routledge, 2012, s. 157. ISBN 978-020-3180-860.

⁶⁰ Constitution of the Republic of Turkey. In: *Turkey*. 1982. Dostupné z: <http://www.unhcr.org/refworld/docid/3ae6b5be0.html>

1984 napadli policejní síly. Později PKK prohlásila, že složí zbraně, pokud s ní bude turecká vláda jednat. Hnutí PKK, označované za teroristické, vzrostlo do organizace s více než 10 tisíci členy a v konfliktu s ní již zahynulo přes 40 tisíc lidí.⁶¹ Ve snaze zabránit organizaci PKK úspěchu byl v roce 1991 vydán tzv. Protiteroristický zákon, dle kterého byla uvalena vazba za separatistickou propagandu. Pod pojmem separatistická propaganda se rozuměla jakákoliv zmínka být jen o existenci Kurdů. V Turecku byl tento zákon využit jako záminka ke stíhání tisíců politiků, aktivistů i novinářů právě pro výroky, které byly v rozporu s vládní ideologií.⁶²

V současné době je v Turecku stále platná Ústava z roku 1982, ne však ve své původní podobě. Její podoba byla do značné míry modifikována a kritické formulace týkající se omezování občanských svobod nahrazeny přijatelnějším zněním.⁶³ Poslední vlna demokratizace ústavy přišla s vládou Strany spravedlnosti a rozvoje (AKP), která ústavu přiblížila evropským moderním demokratickým standardům.⁶⁴

Počínaje svým nástupem do vlády roku 2002 strana AKP⁶⁵ prosadila již několik reformních balíčků s cílem přiblížit se splnění Kodaňských kritérií pro vstup do Evropské unie. Tyto balíčky se zaměřovaly mimo jiné na práva minorit a posílení právního státu. Vydané balíčky měly i utišit výtky Evropského soudu pro lidská práva. Již o dva roky později Rada Evropy prohlásila, že Turecko se liberalizovalo natolik, že již není potřeba vnitrostátní situaci detailně monitorovat.⁶⁶

Nové demokratizační právní reformy postupně liberalizovaly zákony týkající se existence politických stran, svobody shromáždění a sdružení občanů, kontroly médií, projevů náboženství, vzdělávání, uměleckého vyjádření atd. Tyto reformy výrazně ovlivnily možnost příslušníků kurdské minority se svobodně vyjádřit, aniž by za to byli stíháni. V roce 2005 byl vydán nový trestní zákoník definující mučení jako týrání. Dále se stalo trestným falsifikování lékařských zpráv ve snaze zakrýt následky mučení. Byly provedeny i reformy týkající se policie a stíhacího procesu. Přese všechny snahy ovšem stále dochází k případům nezákonného uvěznění, mučení a nezvěstnosti. V rámci Národního bezpečnostního koncilu byla dále zredukována pravomoc vojenských zástupců. Článek 302 nového trestního zákoníku navíc zmírnil trestnost kritiky státu nebo státních institucí na trestnost pouze v případě urážky či posmívání se těmto institucím. V platnosti však zůstává zákon týkající se zločinů spáchaných proti Atatürkovi, dle kterého je

---

⁶¹ Abdullah Öcalan proslul jako terorista. Nyní chce být i mírotvorcem. Mladá fronta E15. 2013, č. 1364, s. 14

⁶² Turkey passes anti-terrorism law reform. Reuters [online]. 12. 4. 2013, [cit. 2014-03-20]. Dostupné z: <http://www.reuters.com/article/2013/04/12/us-turkey-terrorism-idUSBRE93B06V20130412>

⁶³ Nejnovější verze ústavy dostupná zde: http://global.tbmm.gov.tr/docs/constitution_en.pdf

⁶⁴ ÖRMECI, Ozan. 2010

⁶⁵ Strana Spravedlnosti a rozvoje se označuje za stranu konzervativní s proevropským přístupem; na rozdíl od kemalistů a nacionalistů se staví pozitivně k diverzitě obyvatel.

⁶⁶ SMITH, Thomas W., s. 450

jakákoliv veřejná urážka jeho odkazu trestná, a to jak slovní či projevená činem.⁶⁷ Nově byl formulován i článek 216 vyjadřující trestnost podněcování lidí k nenávisti poukazováním na rozdíly třídy, rasy, náboženství či oblasti původu.⁶⁸ V souvislosti s reformami došlo i k hromadnému oprostění viny uvězněných novinářů bojujících za práva kurdské menšiny, stále ovšem ne ve všech případech. I když právní reformy nabraly v posledních dvou dekáдах pozitivní směr, řešení jsou dosud Evropskou unií vnímána jako polovičatá.⁶⁹

Nejnovější demokratický balíček vydaný na podzim roku 2013 je zároveň považován za nejodvážnější a nejkomplexnější svého druhu. AKP se k balíčku právních novel vyjádřila jako k odrazu jejího odhodlání vytvořit z Turecka demokratičtější stát. Nový vládní balíček řeší lidskoprávní problémy, které mají v Turecku dlouhodobý charakter. Byl připraven v souladu s požadavky Evropské unie tak, aby splnil náležitosti moderní demokracie.⁷⁰ Nejkontroverznější články jsou ty, věnující se svobodě odívání ve státních institucích, povolení vzdělání v jiném než tureckém jazyce a zlepšení životních podmínek pro romské spoluobčany.⁷¹ Navrhovaný článek o povolení poskytování vzdělání v ostatních jazycích a dialektech má pak přímý dopad na kurdskou menšinu. Doposud nebylo možné poskytnout ani základní vzdělání v jiném než tureckém jazyce, kurdské děti tedy měly značně ztížené podmínky při studiu, neboť zpočátku jazyk zcela neovládaly. Nový zákon by měl zákaz zrušit a umožnit soukromým školám vzdělání v jiných jazycích či dialektech poskytnout. Ve veřejných vzdělávacích institucích se musí ovšem nadále vyučovat pouze v turečtině.⁷² Nový zákon o poskytování vzdělání v menšinových jazycích je vládní opozicí⁷³ značně kritizován a označován jako pokus o rozklad státu, zdůrazňována je i nevýhoda pro případné studenty nových cizojazyčných programů, kteří by byli diskriminováni později kvůli horší znalosti tureckého jazyka.

Mimo pozitivní ohlasy ohledně reformy AKP se v současnosti objevuje rozsáhlá kritika týkající se korupce vlády a byrokratického aparátu. Premiér Erdoğan stále častěji ve jménu podpory „spořádaných občanů“ schvaluje zákony a opatření omezující svobody obyvatel. Příkladem může být zákon o restrikci prodeje alkoholu mezi desátou hodinou večerní a šestou

---

⁶⁷ The Law Concerning Crimes Committed Against Atatürk. In: Turkey. 1951. Dostupné z: http://www.ecoi.net/local_link/196796/315610_de.html

⁶⁸ Criminal Code, Law No. 5237. In: *Turkey*. 2004.

⁶⁹ SMITH, Thomas W., s. 452-453

⁷⁰ AK Party's New Democratization Package: Politics without Shackles, Democracy without Obstacles. The World Post [online]. 2013, [cit. 2014-03-21]. Dostupné z: http://www.huffingtonpost.com/egemen-bagis/ak-partys-new-democratiza_b_4029185.html

⁷¹ Democratization and Human Rights Package. In: *AK Parti* [online]. 2013 [cit. 2014-03-21]. Dostupné z: <http://www.akparti.org.tr/english/haberler/democratization-and-human-rights-package/52628#1>

⁷² Interview s Yilmazem Adalem. duben 2014. Viz v příloze č. 4.

⁷³ CHP (Republikánská lidová strana založena Mustafou Kemalem Atatürkem), MHP (Strana národního hnutí – nacionalisté).

hodinou ranní vydaný na podzim 2013.⁷⁴ Navíc je stále v platnosti zmiňovaný Protiteroristický zákon, který je znepokojivě často využíván k odstranění vládních kritiků, především pak proti radikálnímu hnutí PKK bojujícímu za práva Kurdů.⁷⁵

Ačkoliv garance svobod pro etnické minority není pro vládnoucí AKP problémem, vyrovnání se s aktivním odporem proti vládní politice její silnou stránkou není. Počínaje mohutnými protivládními protesty v létě 2013 se spustil začarovaný kruh, ve kterém jsou pořádané demonstrace čím dál tvrději potlačovány. Vláda AKP se zároveň brání autoritářskými opatřeními např. v podobě schválení zákona 5651, který povoluje tureckým telekomunikačním úřadům zablokovat internetové stránky bez předchozího rozhodnutí soudu. Dle tohoto zákona by rovněž poskytovatelé internetových služeb museli zaznamenávat aktivity uživatelů internetu a dané informace v případě jejich vyžádání předat úřadům.⁷⁶ OBSE komentovala legislativní proces vzniku tohoto zákona jako nedemokratický a jeho obsah jako narušující svobodu svobodného vyjádření, daný zákon je rovněž v rozporu s článkem 10 Evropské úmluvy o ochraně lidských práv.⁷⁷ Na základě zákona 5651 došlo po další vlně protestů v březnu 2014 k znepřístupnění sociální sítě Twitter a severu Youtube.

Systém právních norem v Turecku vytvořil pro jakoukoliv iniciativu změny pozice minorit prakticky neporazitelnou překážku. Ústavní zakotvení neměnitelných článků poskytovalo alibi k eliminaci všech odpůrců etnické asimilace. Diskurz ohledně práv minorit byl podpořen i dalšími zákony, například protiteroristickým zákonem, či zákon týkající se zločinů spáchaných proti Atatürkovi. Ačkoliv dnes zůstávají stále v platnosti některé diskriminační zákony, existuje trend znění těchto zákonů zmírňovat. Ústavní články se reformují a debatuje se o zrušení protiteroristického zákona. Pokud má být ovšem postavení menšin v turecké společnosti skutečně změněno, je zapotřebí více efektivních zásahů do legislativy. Bez existence zakotvení menšinových práv ve vnitrostátní legislativě nemá postavení Kurdů v Turecku stabilitu. Závěrem můžeme shrnout, že kritérium legislativní podpory menšinových práv v Turecku splněno není.

V oblasti dodržování lidských práv je důležité věnovat pozornost i závazkům státu na mezinárodní úrovni, které jsou většinou spojeny se zapojením státu do různých organizací. Po

---

⁷⁴ Restrictions on alcohol sales go into effect today in Turkey. In: Hurriyet Daily News [online]. 9. 9. 2013 [cit. 2014-03-28]. Dostupné z: <http://www.hurriyetdailynews.com/restrictions-on-alcohol-sales-go-into-effect-today-in-turkey.aspx?PageID=238&NID=54074&NewsCatID=344>

⁷⁵ JONES, Dorian. Turkey's 'Anti-Terror' Law Casts Increasingly Wide Net. Voice of America [online]. 18. 10. 2013, [cit. 2014-03-20]. Dostupné z: <http://www.voanews.com/content/turkey-anti-terror-law-casts-increasingly-wide-net/1772399.html>

⁷⁶ Turkey's Internet Censorship Bill Passes through Parliament. Revolution News [online]. 6.2.2014, [cit. 2014-03-21]. Dostupné z: <http://revolution-news.com/turkeys-internet-censorship-bill-passes-through-parliament/>

⁷⁷ Briefing on Proposed Amendments to Law No. 5651 The Internet Law of Turkey. In: *Organization for Security and Co-operation in Europe the Representative on Freedom of the Media* [online]. 2014 [cit. 2014-03-21]. Dostupné z: <http://www.osce.org/fom/110823>

skončení studené války získaly regionální a mezinárodní organizace na významu. S rozmachem vnitrostátních bojů se začal klást důraz kromě post-konfliktní rekonstrukce hlavně na samotnou prevenci vzniku konfliktu. Důsledkem vznikl v rámci lidsko-právní problematiky i prostor pro formulaci pravidel zacházení s etnickými minoritami. Participace Turecka v mezinárodních úmluvách tak představuje závazky, které by měly být promítnuty jak do vnitrostátní legislativy, tak do politické praxe.

Základním kamenem pro budování mezinárodního režimu lidských práv se stala Všeobecná deklarace lidských práv podepsaná členy valného shromáždění OSN v Paříži 10. prosince 1948. Text deklarace je považován za závazek společného standardu uplatňovaného při zacházení se všemi lidmi a národy. Tento dokument představuje inherenci základních práv a svobod všem lidským bytostem. Každý se rodí svobodný a rovný všem ostatním lidem, a to bez rozlišení státního občanství, bydliště, pohlaví, národnostního nebo etnického původu, barvy pleti, náboženského vyznání, jazyka nebo jakéhokoli jiného stavu.

Signatáři by měli dbát zásad této dohody a nediskriminovat jakékoliv lidské bytosti ať už na základě jejich odlišnosti od majority či z jiných důvodů. Turecko je jako člen Organizace spojených národů přirozeně signatářem této deklarace. Dochází zde však jako i u jiných signatářů k porušování zásad této dohody. Článek 22 zmiňující nezbytnost zajištění hospodářských, sociálních a kulturních práv je z perspektivy diskriminace kurdské menšiny v Turecku konstantně porušován. Deklarace, která je kategorizována jako soft law, však není právně vynutitelná a tudíž mohou být její zásady prosazovány pouze politickými prostředky.⁷⁸

Z důvodu transformace obsahu Všeobecné deklarace lidských práv do závazné normy byly vytvořeny 2 dokumenty: Mezinárodní pakt o občanských a politických právech a Mezinárodní pakt o hospodářských, sociálních a kulturních právech. Oba pakty byly vydány roku 1966 a vešly v platnost roku 1976. Pakt o hospodářských, sociálních kulturních právech byl podepsán Tureckem v roce 2000 (ratifikace 2003), Pakt o politických a občanských právech byl dokonce podepsán až za působení vlády strany Spravedlnosti a Rozvoje, a to v roce 2004 (ratifikace 2006).

Turecko je členem i dalších úmluv majících dopad na životní podmínky kurdské menšiny. Mezinárodní úmluvu o odstranění všech forem rasové diskriminace podepsalo v roce 1972 (ratifikováno až 2002), k Úmluvě o prevenci a trestání zločinu genocidy přistoupilo v roce 1950 a Úmluvu proti mučení a jinému krutému, nelidskému či ponižujícímu zacházení nebo trestání podepsalo v roce 1988 (ratifikace téhož roku).⁷⁹

---

⁷⁸ Universal Declaration of Human Rights. In: *Office of the High Commissioner of Human Rights* [online]. 2012 [cit. 2014-03-28]. Dostupné z: <http://www.ohchr.org/EN/UDHR/Pages/Introduction.aspx>

⁷⁹ Chapter IV: Human Rights. In: *United Nations Treaty Collection* [online]. 2014 [cit. 2014-04-16]. Dostupné z: <https://treaties.un.org/pages/Treaties.aspx?id=4&subid=A&lang=en>

Deklarace OSN o právech příslušníků národnostních, etnických, náboženských a jazykových menšin byla v roce 1992 přijata jednohlasně všemi členy Organizace spojených národů. Členové OSN vytvořením tohoto dokumentu prakticky uznávají, že menšinová práva nejsou řádně zajištěna. Deklarace vymezuje standardy ochrany práv menšin a poskytuje vodítko pro státy, které mají zájem na zlepšení postavení minorit v jejich společnosti. Stejně však jako Všeobecná deklarace lidských práv spadá do kategorie soft law a není právně vynutitelná.⁸⁰

Roku 1949 se stalo Turecko členem Rady Evropy a tedy i signatářem základního dokumentu této organizace Evropské úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod (dále jen Úmluva). Touto Úmluvou byly zformovány tři základní instituce: Evropská komise pro lidská práva,⁸¹ Evropský soud pro lidská práva a Výbor ministrů Rady Evropy. Státy, které tuto úmluvu ratifikovaly, se zavázaly k zajištění svým státním příslušníkům základní občanská a politická práva definovaná úmluvou. Obecný charakter úmluvy vedl dále ke vzniku dokumentů zaměřujících se na užší problematické okruhy. Rámcová úmluva o ochraně národnostních menšin a Evropská charta regionálních či menšinových jazyků přesně definují postavení menšin ve státě. Turecko však ani jednu z těchto úmluv ještě nepodepsalo.^{82, 83}

V případě porušení Evropské úmluvy o ochraně lidských práv je možné podat stížnost k Evropskému soudu pro lidská práva. Evropský soud pro lidská práva řeší stížnosti podané na nedodržování zásad stanovených Evropskou úmluvou o ochraně lidských práv, a to jak státem, tak jednotlivými osobami. Turecko je státem s vedoucí pozicí v počtu podaných stížností na porušení hodnot Úmluvy. Instituce Rady Evropy tak vývoj situace v Turecku neustále monitorují. Nejčastěji jsou podávány výtky na omezování svobody slova, omezování svobody shromažďování, porušování práva na spravedlivý soud, porušování zákazu mučení a práva na život, svobodu a bezpečnost.

Udržení státní ideologie, která popírala existenci odlišných etnických menšin v Turecku, s sebou přirozeně neslo porušování zásad Úmluvy. Novináři byli vězněni nejen pro vládní kritiku, ale i pro pouhou zmínku o existenci kurdské menšiny. Politické strany podporující práva Kurdů byly zdiskreditovány vykonstruovanými procesy a spojovány s teroristickou organizací PKK. Výsledky byly prováděny v nepřístupných podmínkách a bez právního zástupce obžalovaného. Docházelo k mučení a přinucení k falešné výpovědi, následky mučení byly maskovány lživými

---

⁸⁰ United Nations Declaration on Minority Rights. In: *United Nations Human Rights* [online]. 2012 [cit. 2014-04-16]. Dostupné z:

<http://www.ohchr.org/EN/NewsEvents/Minorities2012/Pages/minorityrights2012.aspx>

⁸¹ Komise působila v letech 1954-1998, jejím úkolem bylo přezkoumávat relevanci všech stížností podaných k Evropskému soudu pro lidská práva, a to jednotlivci i státy

⁸² Complete list of the Council of Europe's treaties. In: *Council of Europe: Treaty Office* [online]. 2014 [cit. 2014-03-29]. Dostupné z:

<http://www.conventions.coe.int/Treaty/Commun/ListeTraites.asp?CM=8&CL=ENG>

⁸³ Přehlednou tabulku přístupu Turecka k jednotlivým mezinárodním úmluvám viz v příloze č. 3.

lékařskými zprávami. Roku 1987 Turecko ratifikovalo Článek 25 Úmluvy umožňující podat stížnost k ESLP po vyčerpání všech domácích zdrojů i jednotlivci. Nové stížnosti se pak zabývaly z velké části nespravedlivými procesy vedenými s kurdskými členy parlamentu. Příkladem snahy zdiskreditovat parlamentní stranu zasazující se o práva Kurdů pak může být případ Dülek vs. Turecko řešený Evropským soudem pro lidská práva.⁸⁴

Paní Gazal Dülek byla v srpnu 2000 uvězněna z důvodu obvinění z napomáhání ilegální organizaci PKK. Ve své oficiální výpovědi, která byla provedena bez přítomnosti právního zástupce obžalované, prý paní Dülek tvrdila, že pracovala v místní pobočce politické strany HADEP⁸⁵ a zároveň byla členkou organizace PKK. Při jedné příležitosti prý rovněž schovala bombu ve svém domě na žádost jednoho dalšího člena PKK. Také prý napomáhala v náboru nových členů a působila jako kurýr pro členy PKK zadržené ve vězení Ümraniye. Výpověď byla řádně podepsána. O čtyři dny později byla zadržená vyšetřena lékařem, který nenalezl žádné známky špatného zacházení. Později byla předvedena před prokurátora Státního bezpečnostního soudu v Istanbulu a zde prohlásila, že její předchozí výpověď byla předem připravena a ona byla donucena jí podepsat. Zároveň popřela účast na aktivitách popsanych ve výpovědi. Paní Dülek byla uvalena do vyšetřovací vazby. V září roku 2003 byla nakonec Státním bezpečnostním soudem odsouzena za napomáhání ilegální organizaci ke třem letem a devíti měsícům vazby. O rok později byl rozsudek kasačním soudem anulován. V dubnu roku 2008 byl případ paní Dülek přezkoumán a byla znovu odsouzena za členství v ilegální organizaci na šest let a tři měsíce nepodmíněné vazby. V tomto případě kasační soud rozsudek potvrdil. Odsouzená podala stížnost k Evropskému soudu pro lidská práva pro souzení bez přítomnosti jejího státního zástupce a pro nepřiměřenou délku procesu. Soud vyhověl odsouzené a uložil Tureckému státu odsouzenou finančně odškodnit.⁸⁶

V řešení případů porušování lidských práv státními institucemi mají významnou roli i domácí nevládní organizace, které se starají o zveřejňování těchto případů mezinárodní komunitě. Tím vytváří tlak na stát, aby porušování lidskoprávních norem napravit. V případě Turecka se Evropské instituce staly stěžejní při řešení případů porušování práv kurdských občanů státními institucemi. Obzvláště aktivními jsou některé kurdské organizace zasazující se o řešení případů nuceného odsunu Kurdů po roce 1990. V této době se rozšířily aktivity organizace PKK, která sídlila v horách na jihovýchodě Turecka a nalézala stále větší podporu tamních obyvatel. Turecká vláda se snažila eliminovat hrozbu PKK tak, že nařídila násilné vystěhování obyvatel

---

⁸⁴ CELIK, Ayse Betul. Transnationalization of Human Rights Norms and Its Impact on Internally Displaced Kurds. *Human Rights Quarterly* [online]. 2005, roč. 27, č. 3, s. 982-985 [cit. 2014-04-16]. Dostupné z: <http://www.jstor.org/stable/20069817>

⁸⁵ HADEP - lidová demokratická strana podporující práva Kurdů.

⁸⁶ CASE OF DÜLEK v. TURKEY. In: *European Court of Human Rights* [online]. 2014 [cit. 2014-03-29]. Dostupné z: <http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-140921>

žijících v těchto oblastech. Tím se zhoršila jak sociální tak ekonomická situace kurdských obyvatel. Mezi asociace zasazující se o nápravu této situace se řadí sdružení TOHAV,⁸⁷ které poskytuje právní zastoupení postiženým občanům, podněcuje přezkoumávání sporných případů v tureckém soudnictví a v případě neúspěchu na domácí půdě podává stížnosti k Evropskému soudu pro lidská práva.

V případě odškodnění obyvatel postižených nuceným vystěhováním v Turecku je důležité i zmínit roli Mezinárodního soudního dvora (dále MSD). Jednalo se o kurdské obyvatele vesnic na jihovýchodě Turecka, kteří byli pod hrozbou násilí vystěhováni na západ země. Tento odsun Kurdů měl zabránit další možné podpoře PKK, která se v jihovýchodních oblastech Turecka zdržovala. MSD implementoval nový zákon týkající se kompenzace ztrát vzniklých důsledkem konfliktu v regionu. Turecký stát nechtěl odškodnit majetky odsunutých obyvatel s tím, že nemůže nahradit škodu na majetku bez důkazu vlastnictví. MSD na případ reagoval ustanovením, že veřejné statky v místě původního bydliště definoval jako majetek a Tureckému státu uložil ztráty občanů nahradit.⁸⁸

Plnění požadavků Evropské unie má na rozdíl od výtek OSN a Rady Evropy pro Turecko jinou perspektivu. Turecko stále není součástí této mezinárodní organizace, ale členství v Evropské unii je pro Turecko silným motivem k přehodnocení své politiky týkající se lidských práv. Implementace jakýchkoliv opatření je přesto komplikovaná, neboť turecká politická scéna není ani kompaktní, ani vzájemně kooperativní. Pro splnění kritérií pro vstup do EU musí Turecko prosadit demokratické reformy a především zajistit jejich dodržování.

Turecko usiluje o vstup do Evropské unie již léta, status kandidátské země mu byl však přidělen až roku 1999 na summitu v Helsinkách. Na summitu EU v roce 2004 byl již zaznamenán částečný úspěch v aplikaci požadovaných reforem a byl schválen další postup ve smyslu zahájení přístupových rozhovorů. Podmínky pro zahájení těchto rozhovorů jsou definovány v Kodaňských kritériích.⁸⁹ Tato kritéria musí splnit každá kandidátská země, aby mohla o přístupu do Unie jednat. V případě Turecka se jedná převážně o zlepšení aplikace lidsko-právních norem, konkrétně řešení situace interně vystěhovaných občanů a řešení kurdské otázky. Zdůrazněna byla tedy nutnost respektovat principy právního státu a uznávat práva minorit. Ve smyslu řešení kurdské otázky se Evropská komise vyjádřila pro nutnost dodržování základních lidských práv,

---

⁸⁷ Toplumsal Hukuk Arastirmalari Vakfi = The Foundation for Social Jurisprudence Researchers.

⁸⁸ CELIK, Ayse Betul, s. 985-986

⁸⁹ The Copenhagen criteria. In: *Economy and Financial Affairs* [online]. 2011 [cit. 2014-04-16]. Dostupné z: http://ec.europa.eu/economy_finance/international/enlargement/criteria/index_en.htm

kulturních menšinových práv a zrušení uplatňování krizového práva v tzv. stavu nouze⁹⁰ ve východních a jihovýchodních provinciích Turecka.

Ačkoliv prozatím Turecko stále není členem Evropské unie, již od roku 1995 je s jejími členy v celní unii. Už v procesu jednání v rámci této celní unie byla stanovena kritéria spolupráce. Turecko musí provést nutné reformy ve své ústavě,⁹¹ nebo budou finanční dotace skrze celní unii zmrazeny. Konkrétně byla požadována změna článku 8 (protiteroristický zákon), zlepšení postavení členů parlamentu strany podporující Kurdy DEP⁹² a podpora implementace lidskoprávních norem. Ačkoliv znění protiteroristického zákona bylo zmírněno, v řešení kurdské otázky nebyl zaznamenán žádný úspěch. V roce 1997 stále nebyly šance na budoucí vstup do EU vysoké. Turecku byly mimo jiné vytýkány i špatné vztahy s Řeckem,⁹³ nedostatečná snaha jednat se členy PKK a celkově velmi špatné zacházení s příslušníky kurdské minority. Získání statutu kandidátské země v roce 1999 však bylo natolik motivující, že vláda v souvislosti s výtkami schválila 89 nových zákonů a 94⁹⁴ jich pozměnila tak, aby se Turecko přiblížilo Evropským standardům.

Současně došlo k ratifikaci Úmluva o odstranění všech forem rasové diskriminace.⁹⁵ Dále k podpisu Mezinárodního paktu o občanských a politických právech a Mezinárodního paktu o hospodářských, sociálních a kulturních právech. Rovněž byl ratifikován Protokol č. 6 Evropské úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod zohledňující zrušení nejvyššího trestu.⁹⁶ Stále však zůstávala kritika ze strany Evropské komise o nedodržování rozsudků Evropského soudu pro lidská práva a stálého porušování svobody slova.

Navzdory přetrvávajícím nedostatkům způsobilo schválení nových zákonů zlepšení situace pro příslušníky kurdské menšiny, konflikt s PKK se zmírnil po uvěznění jejího vůdce Abdullaha Öcalana a zlepšily se i životní podmínky vnitřně odsunutých obyvatel z důvodu konfliktu s PKK. Jedním zákonem byl zmírněn zákaz používání jiných jazyků kromě turečtiny

---

⁹⁰ Články 119 a 120 ústavy turecké republiky z roku 1982 uvádí, že v případě vážné krize způsobené přírodní katastrofou, ekonomickou krizí, epidemií či násilných občanských nepokojů ohrožujících demokratický pořádek státu a ústavní hodnoty může být vyhlášen stav nouze. V praxi znamenalo vyhlášení tohoto stavu mimosoudní uvěznění a popravy aktivistů bojujících proti armádním jednotkám.

⁹¹ Viz problematické body ústavy z roku 1982.

⁹² Demokratická strana, prokurdská politická strana založená v roce 1993 a zrušená ústavním soudem v roce 1994.

⁹³ Vztahy s Řeckem jsou z dlouhodobé perspektivy špatné kvůli sporu k ostrov Kypr, Řecko jako člen Evropské unie odmítá schválit přijetí Turecka do Unie, pokud se tato otázka nedořeší.

⁹⁴ CELIK, Ayse Betul, s. 990

⁹⁵ S výjimkou článku 22: Mezinárodní soudní dvůr smí řešit případy kde stranou sporu je Tureckou pouze s jeho souhlasem.

⁹⁶ Protocol No. 6 to the 1950 European Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms. In: *Council of Europe*. 1950, into force 1985. Dostupné z: <http://www1.umn.edu/humanrts/euro/z25prot6.html>

a bylo povoleno vysílání v ostatních mateřských jazycích menšin zastoupených v Turecku.⁹⁷ Došlo i k propuštění několika zadržených prokurdských členů parlamentu (později proti nim bylo ovšem znovu zahájeno trestní stíhání) a ke zrušení krizového práva ve východních a jihovýchodních provinciích. Přesto často dochází k porušování státní legislativy a kurdští obyvatelé jsou stále v mnoha ohledech diskriminováni. Jednou z hlavních kritik Evropské komise bylo nezajištění možnosti návratu vysídlených obyvatel do svého původního bydliště.⁹⁸

Ačkoliv Turecko vydalo již několik reformních demokratických balíčků, stálým nedostatkem zůstává problematika uvedení zákonných opatření do praxe. Z pohledu výročních zpráv Evropské unie ještě v roce 2008 nebyla úroveň demokratizace uspokojivá. Zdůrazněna byla nutnost hlubších reforem týkajících se dodržování lidských práv, ochrany minorit, dodržování zásad právního státu, vysoké míry korupce a silné pozice armády. Konkrétně byla také věnována pozornost Kurdské otázce, a to především kriminalizace takzvané urážky veřejného pořádku a stíhání za nenásilné vyjádření svého mínění.⁹⁹ Ve zprávě je rovněž zdůrazněno, že Turecko neučinilo žádný pokrok v zajištění kulturní diverzity a podpoře respektu a ochrany národních minorit v souladu s Evropskými standardy.¹⁰⁰

Kromě toho bylo Turecku vytčeno neustálé nedodržování závazků v návaznosti na pakty OSN o občanských a politických právech a o hospodářských, sociálních a kulturních právech. Zdůrazněna byla nutnost přistoupit k Rámcové úmluvě Rady Evropy o ochraně národnostních menšin a k Evropské chartě regionálních či menšinových jazyků. Rovněž bylo stále kritizováno zacházení s příslušníky prokurdských stran v domácím politickém prostředí.

Evropská unie ovšem zdůraznila i pozitivní změny v Turecku. Kladného ohodnocení se dostalo konstruktivnímu hospodářskému plánu pro rozvoj, který navrhl převést čtrnáct miliard eur do rozpočtu projektu pro rozvoj jihovýchodní Anatolie (GAP).¹⁰¹ Největší část investic bude použita v oblasti energetiky a zemědělství, rozvojový plán tak výrazně podpoří i zaměstnanost v této oblasti. "Očekává se, že průmyslový a zemědělský rozvoj ze zdrojů GAP vytvoří pracovní místa pro 3,3 milionu lidí v regionu."¹⁰² Tato iniciativa bohužel nestačí k uspokojení vize EU o pokroku.¹⁰³

---

⁹⁷ První televizní stanicí vysílající v kurdských dialektech v Turecku byla v roce 2004 TRT 6, v roce 2008 pak začala vysílat neomezeně.

⁹⁸ CELIK, Ayse Betül, s. 991-994

⁹⁹ Tímto docházelo ke stálému porušování práva na svobodné vyjádření svého přesvědčení.

¹⁰⁰ GUNTER, Michael. *The Kurds Ascending: The Evolving Solution to the Kurdish Problem in Iraq and Turkey*. New York: Palgrave Macmillan, 2011, s. 168. ISBN 978-0230112872.

¹⁰¹ Oblast obývaná z velké části Kurdským etnikem.

¹⁰² MOUSSEAU, Demet Yalçın. *An inquiry into the linkage among nationalizing policies, democratization, and ethno-nationalist conflict: the Kurdish case in Turkey*. Nationalities Papers: The Journal of Nationalism and Ethnicity. 2012, roč. 40, č. 1, s. 57.

¹⁰³ Pro osobní názor na účinnost programu GAP viz přílohu č. 4.

Postoj mezinárodních organizací k postavení minorit v Turecku je stále přes projevené snahy velice kritický. Příležitostí je samozřejmě přistoupení k úmluvám Rady Evropy konkretizujícím práva minorit. Vzhledem k vysokému počtu případů řešených ESLP, které byly podány na základě nedodržení Evropské úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod, není ovšem iniciativa Turecka k podpisu dalších smluv Rady Evropy pravděpodobná. Shrňme-li stanovisko EU k procesu demokratizace Turecka, tak je zapotřebí vyvinout další úsilí k vytvoření přijatelných podmínek ohledně postavení etnických menšin. Zdůrazněna je hlavně otázka kurdské menšiny, jejíž práva a svobody nejsou uznávány.¹⁰⁴ Pozornost by dle doporučení EU mělo Turecko věnovat zejména sociálním a kulturním právům, která stále ještě nejsou v zemi dostatečně chráněna.

Zhodnotíme-li tedy participaci Turecka v mezinárodních úmluvách majících dopad na postavení menšin, lze říci, že Turecko má z hlediska mezinárodního práva dostatečně definovaný rámec pro zacházení s menšinami. Stále však může tento rámec posílit přístupem do specifických úmluv Rady Evropy. Celkově však můžeme kritérium určení pozice menšin v Turecku z hlediska přístupu do mezinárodněprávních úmluv považovat za splněné.

---

¹⁰⁴ GUNTER, Michael. *The Kurds Ascending: The Evolving Solution to the Kurdish Problem in Iraq and Turkey*, s. 172.

2.2 Politická dimenze postavení Kurdské minority v Turecku

V posledních dvou dekádách se Turecko značně posunulo směrem k hodnotám evropských států. Nesporný podíl má na změně politiky strana držící se na vrcholu od roku 2002, strana Spravedlnosti a Rozvoje (AKP), vedená premiérem Erdoğanem. Přestože je způsob vládnutí nového konzervativně-proevropského vedení kritizován jak opozicí, tak i mezinárodními institucemi, můžeme v pojetí problematiky lidských práv a přístupu k menšinám pozorovat značné pokroky. Kurdská menšina pak mezi ostatními menšinami značně vyniká jak svými kulturními specifiky, tak politickými aspiracemi.

Kurdské etnikum je starým indoevropským národem, který pobývá na území dnešního Turecka, Iráku, Íránu a Sýrie již od starověku. Nejedná se tedy o přistěhovalce a odhady jejich počtu jsou vskutku nezanedbatelné. Různé prameny uvádějí čísla od patnácti do třiceti milionů příslušníků. Co se týče náboženského vyznání, většina z nich vyznává islám a hlásí se k sunnitské větvi. Nelze jednoznačně charakterizovat kurdskou menšinu jako celek, neboť se jedná historicky o etnikum horských kmenů, které nikdy nebyly sjednoceny. Současně se navíc nachází na území několika autonomních států.¹⁰⁵ V procesu vyjednávání o uspořádání Turecka po rozpadu Osmanské říše nastalo několik možností řešení správy území Kurdistánu,¹⁰⁶ které se různily od požadavků místní autonomie až po nezávislost. Během Druhé světové války za okupace severního Íránu sovětskými vojsky získali Kurdové pro své území status autonomie a v období republiky Mahabad¹⁰⁷ dokonce dosáhli v krátkém období statutu nezávislosti. V roce 1970 získali také Kurdové v severním Iráku status autonomního území a dokonce možnost uznání kurdštiny a arabštiny jako oficiálních jazyků v regionu. Bohužel pozice kurdského autonomního území v Iráku není zcela stabilní. Její postavení bylo např. oslabeno během Íránsko-Irácké války v roce 1980 nebo naopak posíleno během americké invaze do Iráku v roce 2002.

Kurdové nacházející se na území Turecka museli naopak čelit kemalistické politice asimilace a uhájit si vlastní identitu. Jejich primárním cílem bylo dosažení pouhého veřejného uznání, což bohužel nebylo v souladu se státní politikou. I prostá snaha o přijetí existence odlišností kurdské etnické menšiny oproti majoritě se zdála nedosažitelným cílem. Veřejné uznání jiného než tureckého původu bylo totiž vnímáno jako protiústavní. Článek 57 turecké ústavy přímo zmiňoval nepřipustnost aktivit, které jsou v rozporu s doktrínou nedělitelného území tureckého národa. V současnosti se však postavení kurdské menšiny mění s novými demokratickými balíčky iniciovanými především tlakem Evropské unie.

---

¹⁰⁵ Rozložení kurdského etnika viz v příloze č. 1.

¹⁰⁶ Historicky stát Kurdistán nikdy neexistoval, v této práci pojem použit pro označení území obývaného příslušníky kurdského etnika.

¹⁰⁷ 1946 – 1947, Kurdové v severním Íránu získali nezávislost a založili zde tzv. Republiku Mahabad (neboli Republiku Kurdistánu).

Lze říci, že zastánci získání práv pro Kurdy v Turecku se dělí na umírněné a radikální křídlo. Umírnění ve většině případů požadují všeobecné uznání existence kurdské minority, možnost legálně udržovat své tradice a jazyk a rovnoprávné zacházení s příslušníky kurdského etnika ve společnosti. O tyto hodnoty usilovaly a stále usilují v rámci kurdského demokratického hnutí prokurdské politické strany, jež se začaly aktivněji zapojovat do politiky počátkem devadesátých let minulého století. Radikální křídlo, kterým rozumíme především Stranu kurdských pracujících PKK, požaduje navíc svobodu pro kurdský národ ve formě udělení správy vlastního území či úplného odtržení od Turecka.

Kurdské demokratické hnutí aspirovalo na získání kulturních a politických práv od vzniku moderní Turecké republiky, nicméně tyto snahy byly až do nedávné doby neúspěšné. Dokonce i úsilí o změnu politiky na lokální úrovni byla potlačována a prokurdské hnutí nenabývalo na síle. První výzvou kemalistickému režimu byla strana DP, která se dostala k moci prvně v roce 1950. Tato strana odsoudila mnohé rysy kemalismu, především ty týkající se práv etnických menšin. DP zastávala během dvou po sobě jdoucích volebních období drtivou většinu v parlamentu. Přesto se jí nepodařilo změnit postavení etnických menšin v zemi, a to pravděpodobně kvůli chybějícímu ideologickému pojetí této problematiky.¹⁰⁸ Po vojenském převratu roku 1980 získaly v hlavních kurdských oblastech politický vliv především strany SHP (Sociálně demokratická populistická strana), středo-pravá Strana vlasti a středo-levá Populistická strana. V roce 1990 však byla založena HEP (Lidová strana práce) a zastávala, mimo jiné, program prosazující pluralitní demokracii a uznání kurdské národnostní menšiny.¹⁰⁹

Politické prostředí po roce 1980 bylo pro debatu týkající se etnických menšin velmi omezeno. Strana SHP přesto vybudovala silnou opozici pravicové nacionalistické straně (CHP), která obvykle získávala nejvyšší zastoupení v parlamentu. I přes levicovou orientaci strany SHP však nemohla být práva kurdské menšiny jako možná součást jejího programu ani diskutována. V únoru 1989 byl Ibrahim Aksöy vyloučen ze strany kvůli zahájení diskuse o porušování lidských práv a politickému útlaku, kterému Kurdové čelí v Turecku, během společného zasedání Evropského parlamentu.¹¹⁰ Vyhrocením situace bylo vyhoštění sedmi členů strany SHP z parlamentu pro účast na mezinárodní konferenci projednávající kurdskou otázku, která se konala v roce 1989 v Paříži.¹¹¹ Tyto akty podnítily nepokoje uvnitř strany, které vedly k protestní rezignaci několika politiků z SHP. SHP vystoupila s reformními návrhy na povolení užívání

---

¹⁰⁸ AKTÜRK Sener., s. 37

¹⁰⁹ GUNES, Cengiz., s. 152.

¹¹⁰ Ibid., s. 156

¹¹¹ POULTON, Hugh. *Top hat, grey wolf, and crescent: Turkish nationalism and the Turkish Republic*. Washington Square, N.Y.: New York University Press, c1997, s. 239. ISBN 08-147-6648-X.

menšinových jazyků v médiích a vzdělávání. Přes snahu o změnu politického diskurzu ohledně vnímání etnicity SHP neuspěla, a to z důvodu nedostatku politického vlivu.¹¹²

V důsledku těchto událostí bývalí poslanci SHP založili hnutí s názvem Nová demokratická formace, které se mělo později vyvinout v politickou stranu podporující jejich demokratické požadavky. Toto hnutí navrhlo mimo jiné zformování nové civilní ústavy a propagovalo potřebu vytvoření nové strany reprezentující požadavky lidu. Na tento popud byla v roce 1990 založena Lidová strana práce HEP, jejíž politický program byl definován dvěma klíčovými cíli: demokratizace státu a společnosti a formulování demokratického a mírového řešení kurdského konfliktu v Turecku.¹¹³ Pro dosažení požadované úrovně demokratizace musela být dle jejich požadavků zrevidována Ústava. Tehdejší znění Ústavy ratifikované v roce 1982 zmiňovalo v několika článcích, že nedělitelnost a celistvost Turecké republiky je zcela zásadní a jakákoliv akce narušující integritu státu je neomluvitelná. Interpretace práva Ústavy v praxi znamenalo zákaz jakékoli zmínky o existenci Kurdů. Proto každá politická strana se zaměřením na kurdskou otázku byla zdiskreditována.

I přes veškeré obtíže spojené s politickým řešením zůstala priorita kurdské otázky pevně zakotvena v programu strany HEP. HEP označila státní postoj ke kurdské otázce jako represivní a politiku státu vůči Kurdům jako asimilační. Namísto takovéto politiky strana HEP požadovala participativní demokracii, tedy právo kurdského národa podílet se na vládě země, a nikoliv představovat hrozbu pro celistvost státu. Jeden ze zástupců HEP jasně vyjádřil záměr strany odkazem na hodnoty Všeobecné deklarace lidských práv, Evropské úmluvy o ochraně lidských práv a Helsinského závěrečného aktu, které reprezentují nutnost demokratického mírového řešení pro otázky práv národnostních menšin. K tomuto řešení lze přirozeně dospět pouze tehdy, pokud se všichni bez rozdílu původu budou moci svobodně podílet na vládě.

Za účelem vytvoření demokratického prostředí strana HEP vznesla několik zásadních požadavků. Prvním a nejdůležitějším bodem programu HEP bylo zrušení zákonné restrikce vztahující se na diskuzi o kurdské identitě. V důsledku toho HEP požadovala všeobecnou amnestii pro vězně, kteří byli zatčeni pro dožadování se práv etnických menšin, dále zrušení trestu smrti a ukončení mučících praktik ve věznicích a v neposlední řadě se zasazovala i o zrušení práva stavu nouze ve většině kurdských oblastí.¹¹⁴ HEP navíc poukázala na ekonomickou disparitu mezi východními a jihovýchodními regiony a zbytkem země. Zároveň zdůraznila, že je nutné investovat do rozvoje těchto regionů, tím strana navrhovala trvalejší řešení sporů mezi obyvateli Turecka.

---

¹¹² AKTÜRK Sener., s. 38

¹¹³ GUNES, Cengiz., s. 157

¹¹⁴ Ústava Turecké republiky 1982 ve svém čtvrtém oddílu přímo definovala podmínky pozastavení výkonu základních práv a svobod, konkrétně článek 15 stanovil, že v době války, mobilizace nebo stavu nouze mohou být základní práva a svobody částečně nebo zcela pozastavena.

Strana HEP se také pokusila stát prostředníkem v mírovém procesu mezi PKK a tureckou armádou. Bohužel účastníci prokurdského demokratického hnutí byli vnímáni spíše jako součást širšího kurdského separatistického hnutí a nebyli uznáváni jako legitimní političtí aktéři. V roce 1991 bylo dokonce zabráněno kandidátům HEP zúčastnit se parlamentních voleb. Přes tuto byrokratickou překážku uzavřela strana HEP partnerství se stranou SHP a její kandidáti se mohli voleb zúčastnit na kandidátském listu SHP. Díky tomuto kroku dokonce 22 kandidátů postoupilo do parlamentu. Pro to, aby se poslanec v parlamentu stal legitimním je ovšem nezbytné složit přísahu, při které slibuje, že bude ochraňovat jednotu tureckého národa a kontinuitu současného režimu. Právě tato přísaha se stala nepřekonatelnou překážkou pro některé členy HEP a záminkou pro jejich stíhání pro zradu hodnot republiky.¹¹⁵

Člen parlamentu zvolený za kurdský region Diyarbakır, Fehmi Isiklar, uvedl, že přísaha je sama o sobě proti demokracii, lidským právům, míru a bratrství tureckého a kurdského národa. Z tohoto důvodu několik členů parlamentu strany HEP změnilo text své přísahy, což vyprovokovalo jejich politickou opozici. Například Leyla Zana, první kurdská žena, která byla zvolena do tureckého parlamentu, přísahala, že bude chránit integritu národa, věrnost ústavě a že tuto přísahu skládá na počest bratrství tureckého a kurdského lidu.¹¹⁶

Mezitím zvolení členové HEP vytvořili seznam "urgentních požadavků", které jsou z jejich pohledu naprosto nezbytné pro účinnou demokratizaci Turecka. Na seznamu se objevil mimo jiné i požadavek na zastavení útluaku kurdských vesnic tureckou armádou a nuceného vystěhovávání kurdských rodin z jihovýchodních oblastí. Přes naléhavost řešení těchto otázek nebyla tato problematika řádně projednána. Členové HEP byli neustále obviňováni ze separatistických záměrů a spolupráce s PKK. 14. července 1993 byla strana HEP uzavřena Ústavním soudem pro ohrožení národní jednoty, navrhování změn v neměnných částech Ústavy a pro tvrzení, že v Turecku existují etnické, jazykové a kulturní skupiny.¹¹⁷

V zájmu zajištění pokračování prokurdského hnutí byla následně založena strana DEP, která se rovněž zasazovala o zlepšení etnických a dalších lidských práv v Turecku. DEP pokračovala se shodnou politikou jako HEP. Členové prokurdského hnutí navíc následně navštívili Abdullaha Öcalana v ústředí PKK v Libanonu, a snažili se vyjednat příměří, aby bylo možné zajistit mírové řešení kurdské otázky. Bohužel bylo toto spojení opět použito pouze jako další argument na podporu teze vlády, že politické strany zasazující se o zlepšení postavení Kurdů mají proteroristickou orientaci. 16. června 1994 byla strana DEP rovněž zrušena na popud Ústavního

---

¹¹⁵ GUNES, Cengiz., s. 158-159

¹¹⁶ Leyla Zana. In: NNDB: tracking the entire world [online]. 2012 [cit. 2013-05-28]. Stable URL: <http://www.nnadb.com/people/691/000134289/>

¹¹⁷ GUNES, Cengiz., s. 161

soudu. Šest členů DEP uprchlo do Belgie a dalších šest členů bylo zatčeno.¹¹⁸ Pět z nich, včetně poslankyně Leyly Zany, dostalo trest odnětí svobody na 15 let. Tímto byla kurdská politická reprezentace prakticky zlikvidována a jakékoliv požadavky ohledně etnických práv byly považovány za akt separatismu, respektive terorismu.¹¹⁹

Po uzavření strany DEP byly založeny za účelem podpory kurdského demokratického hnutí nové politické strany: HADEP (Lidová strana demokratická) a později DEHAP (Demokratická strana lidová). Z důvodu desetiprocentní hranice pro vstup do parlamentu nedokázali členové ani jedné z těchto stran do sněmovny prorazit. O to více byly však jejich zástupci aktivní v komunální politice. K rozšíření stranické ideologie pak byla vytvořena rozsáhlá organizovaná síť aktivistů skládající se i z ženských a mládežnických spolků. Jako součást kurdského demokratického hnutí byly požadavky stran HADEP a DEHAP velmi podobné jako jejich předchůdkyň. HADEP ovšem navíc požadovala vyšetřování mimosoudních vražd a prozkoumání zmizení mnoha kurdských aktivistů v roce 1990. Samozřejmostí byla žádost o ústavní reformu a výkon univerzálních demokratických a lidskoprávních hodnot.¹²⁰ Předseda HADEP Murat Bozlak konkrétně uvedl, že základním program HADEP je získat pro Kurdy uznání, právo na svobodné sdružování a právo na národní sebeurčení.¹²¹

Vzhledem k vysoké úspěšnosti stran podporující Kurdy na lokální úrovni a jinak ze stejných důvodů jako u předešlých stran bylo nařízeno v roce 2002 a 2003 uzavření DEHAP a HADEP. V návaznosti na tyto události však byla hned vytvořena další prokurdsky orientovaná strana DTP, jejíž koncept měl širší zaměření. Programem strany DTP byla podpora turecké integrace do Evropské unie a nalezení pokojného řešení kurdské otázky při zachování jednotného Turecka.¹²²

Hlavním cílem DTP bylo transformovat oligarchickou strukturu Turecké republiky do demokratické společnosti. Toho mělo být dosaženo právě přijetím vnitřní rozmanitosti obyvatel a rozvojem občanské společnosti. Základní kámen transformace ležel přirozeně v ústavních změnách, které měly zajistit ochranu identity menšin v rámci jednotné země. Jako součást procesu demokratizace byla zdůrazňována i emancipace žen a jejich zrovnoprávnění s muži ve společnosti, nutnost ochrany životního prostředí a koncepce udržitelného rozvoje.

V parlamentních volbách v roce 2007 kandidáti DTP získali 22 křesel. Vítězná strana AKP (Strana spravedlnosti a rozvoje) však paradoxně získala více hlasů od příslušníků kurdského etnika, a to pro důraz na ekonomické reformy a konzervativní islámské hodnoty. Kampaň DTP se

---

¹¹⁸ POULTON, Hugh., s. 240

¹¹⁹ GUNES, Cengiz., s. 160-164

¹²⁰ Ibid., s. 165

¹²¹ POULTON, Hugh., s. 241

¹²² GUNES, Cengiz., s. 166-168

soustředila více na politické a ideologické požadavky, AKP nabízela na druhou stranu řešení sociálně ekonomických problémů.¹²³ Přesto napomohla silnější pozice DTP na národní i regionální úrovni vytvořit mnoho společenských a politických sdružení, která posílila informovanost společnosti o kurdské otázce. Jako řešení kurdské otázky navrhovala strana DTP decentralizovat politickou strukturu Turecka, ve které by regionální orgány spravovaly menší oblasti. Tato politika však vedla opět ke spojení prokurdské DTP se stranou PKK, a zároveň k uvalení vazby na některé její politické zástupce. V důsledku těchto událostí byla DTP ignorována při parlamentních setkáních a nucena opozicí prohlásit stranu PKK za teroristickou organizaci. Vzporování tomuto nátlaku vedlo k ukončení existence DTP Ústavním soudem v listopadu 2007, a to z důvodu tzv. separatistických aktivit DTP a nebezpečí vtažení Turecka do občanské války.

Jak lze snadno vypočítat, události vzniku, působení a zániku kurdské parlamentní opozice se neustále opakují. Každá prokurdsky orientovaná politická strana zápasí se získáním legitimacy, neboť bývá dříve či později označena za kolaboranta teroristické organizace PKK. K prolomení tohoto začarovaného kruhu je ovšem nutná změna přístupu ostatních politických stran. Od vítězství strany AKP v parlamentních volbách roku 2007 se ministerský předseda Recep Tayyip Erdoğan snaží posílit demokratické principy v zemi, mj. i řešením kurdské otázky. Neustále však soupeří se silným nesouhlasem nacionalistických stran v parlamentu. Od roku 2009 zůstala BDP jedinou prokurdsky orientovanou stranou. Jako její předchůdkyně prosazuje nezbytnost ústavních změn a zlepšení postavení etnických menšin.¹²⁴

Kromě stran jasně proklamujících svůj prokurdský postoj se na postavení menšin a celkové demokratizaci významně podílí současná vláda strany AKP, která je v Turecku u moci již od roku 2002, kdy získala dvoutřetinovou většinu v parlamentu. Byla to právě tato strana, které se podařilo prolomit čistě nacionalistický ráz turecké politické sféry. AKP si svým politickým diskurzem, který definuje jako sekulární (ale s ohledem na náboženství), proevropský a ekonomicky orientovaný, získává pravidelně přízeň většiny voličů. Pokud jde o domácí politiku, AKP se zaměřuje na udržení sociálního smíru v zemi, a to tím, že řeší vnitřní disparity. Motivovaná možností vstupu do Evropské unie strana AKP iniciovala řadu politických, sociálních, kulturních i ekonomických reforem. Podařilo se snížit vliv armády v politických strukturách, byl zrušen trest smrti a dokonce se výrazně zlepšila svoboda slova a tisku.¹²⁵ Diskurz ohledně etnicity se jí rovněž podařilo změnit. Nový islamistický a zároveň multikulturalistický přístup se AKP podařilo prosadit hlavně díky masivní většině v parlamentu. Nové pojetí etnicity bylo zároveň unikátní tím,

---

¹²³ GUNTER, Michael., s. 157

¹²⁴ GUNES, Cengiz., s. 169-174

¹²⁵ GUNTER, Michael., s. 164

že spojovalo hodnotu islámského bratrství s hodnotami západního liberalismu. Díky tomu se podařilo i vylepšit obraz Turecka jako demokratické země v mezinárodním prostředí.¹²⁶

Jedním z historických okamžiků byla návštěva města Diyarbakır¹²⁷ premiéra Erdoğan v roce 2005. Při této návštěvě premiér prohlásil, že Turecko má kurdský problém a cestou k řešení tohoto problému je demokratizace země. Toto veřejné oslovení kurdského etnika a vyjádření snahy řešit problémy s ním spojené bylo v minulosti nemyslitelné. Pro úsilí vlády řešit dlouhodobé vnitřní problémy se rovněž rozhodla Evropská komise spustit přístupová jednání o vstupu Turecka do Evropské unie. Pozice AKP bohužel nebyla stabilní a strana musela čelit procesu před Ústavním soudem pro údajnou snahu o zničení sekulárního systému.¹²⁸ Následně byla AKP nucena upustit od některých plánovaných reforem a postupovat s mírnějšími změnami, což ovšem zapříčinilo zastavení přístupových rozhovorů s EU.

Nutnost řešení kurdské otázky se však brzy ukázala jako nevyhnutelná. Strana PKK stále vedla aktivní boj za práva Kurdů proti turecké armádě a počet obětí konfliktu se trvale zvyšoval. Mezinárodní kritika získávala na síle a potřeba ukončit konflikt trvající téměř 30 let se stala neodkladnou. Nakonec se strana AKP domluvila s velitelem Abdullahem Öcalanem na podmínkách přípustných pro obě strany a v březnu 2013 bylo jako vyústění mírových debat vyhlášeno příměří. Stále je však potřeba splnit další dva kroky, a to stažení jednotek PKK z tureckého území do svých základů v Iráku a následné odzbrojení a reintegrace geril.¹²⁹ Stažení jednotek si strana PKK podmiňuje zákonným stanovením práv Kurdů, jež bohužel stále není v dohlednu.

Pro konstrukci Mikesellova a Murphyho schématu je nutno identifikovat charakter požadavků kurdské minority na své postavení v rámci Turecka. Schéma se skládá z šesti typů požadavků vznesených zástupci minorit, z čehož první tři jsou umírněného rázu a druhé tři radikálnějšího. Jako umírněné požadavky schéma definuje uznání, přístup a participaci (anglicky *recognition, access, participation*) a jako radikální jsou definovány separace, autonomie a nezávislost (anglicky *separation, autonomy, independence*). Plný model je tedy ilustrován následovně: rap/SAI.

Je nutno zdůraznit, že požadavky kurdské komunity nebyly vždy koherentní a stále dochází k jejich změně. Forma se mění nejen z časové perspektivy, ale i z pohledu různých tříd kurdské společnosti. Je ovšem důležité podotknout, z čeho snaha o udržení vlastní identity

---

¹²⁶ AKTÜRK Sener., s. 40-41

¹²⁷ Diyarbakır je považován za neoficiální hlavní město regionu obývaného Kurdy.

¹²⁸ Toto tvrzení bylo podpořeno mimo jiné pokusem AKP o umožnění nošení šátků muslimkám na univerzitách.

¹²⁹ Kurdish leader Abdullah Ocalan declares ceasefire with Turkey. In: The Guardian [online]. 2013 [cit. 2013-05-30]. Stable URL: <http://www.guardian.co.uk/world/2013/mar/21/pkk-leader-ocalan-declares-ceasefire>

pramení. Pozice členů kurdského etnika je sociálně nerovnocenná. Z důvodu chudoby regionu a menším příležitostí získat vzdělání jsou často považováni majoritou za méněcenné členy společnosti. Tato marginalizace společně se snahou o asimilaci a popíráním kurdské specifické identity je hlavním motivem snahy o změnu statutu pro kurdské etnikum. Konkrétní požadavky a forma nátlaku na vládu se však značně liší.

Úsilí kurdského demokratického hnutí a Strany kurdských pracujících PKK můžeme shrnout jako snahu o uznání, která se frustrací z nedosažení jakéhokoliv pozitivního výsledku radikalizuje. Umírněná politická opozice požaduje uznání práv v rámci jednotného Turecka, zatímco PKK se snaží osvobodit od útlaku nadobro a požaduje autonomii území popř. nezávislost. Mikesell a Murphy vycházeli pro případ kurdské menšiny z těchto předpokladů a jimi definované schéma dostalo tuto podobu: **r/AI**.¹³⁰

Je ovšem nutné podotknout, že se často objevoval i další atribut tohoto modelu, a to přístup. Přístup na rozdíl od požadavku uznání charakterizuje již aktivnější zapojení vládních politiků, a to například ve formě prosazování anti-diskriminačních zákonů nebo ekonomické podpory rozvoje v oblasti obývané minoritou. Právě nutnost ekonomické podpory regionů obývaných Kurdy byla součástí programu více prokurdsky orientovaných politických stran. Zaostalost regionů oproti zbytku Turecka je právě jedním z hlavních determinant marginalizace Kurdů ve společnosti. S přihlédnutím k existenci atributu přístupu by Mikesellovo a Murphyho schéma tedy dostalo novou podobu: **ra/AI**. Požadavky menšin formuje především očekávaná úspěšnost jejich prosazení, ta se odvíjí mimo jiné od charakteristik menšin.

Schopnost dosáhnout prosazení požadavků se odvíjí od velikosti menšiny a v případě snahy získat autonomii či nezávislost i od územního rozložení jejich příslušníků. Čím početnější skupina je, tím vyšší požadavky si přirozeně může klást. Kurdská menšina, jejíž podíl na populaci Turecka se čítá přibližně na 12%,¹³¹ je skupinou se značnou vyjednávací pozicí. Její separatistické tendence značně souvisí s jejím rozložením, neboť se její členové soustřeďují ve východních a jihovýchodních regionech Turecka.¹³² Jelikož kurdská minorita splňuje podmínku koncentrace u státních hranic, vznik požadavku na osamostatnění je pravděpodobnější než v případě menšin rovnoměrně rozmístěných po celém území státu.

Vliv Strany spravedlnosti a rozvoje AKP a vývoj nedávných událostí spojený s jejím působením směřuje k uspokojení požadavku uznání. Média mohou vysílat v kurdských dialektech, vesnice mohou nést kurdská jména, kurdština se volitelně vyučuje i na školách, to vše jsou drobné kroky prakticky uznávající existenci kurdského etnika. Prozatím však práva Kurdů

---

¹³⁰ MIKESELL & MURPHY, s. 595

¹³¹ AKTÜRK Sener., s. 126 (dle demografické studie Serveta Mutlu).

¹³² Rozložení kurdského etnika v Turecku viz v příloze č. 2.

nejsou konkrétně zákonně stanovena. Pokud kurdská minorita dosáhne zákonného uznání, stále zde ovšem nebude zaručen sociální smír. Napětí ve společnosti se může snížit, či vystupňovat, a to jak ze strany nacionalistů střežících integritu země, tak ze strany Kurdů, kteří mohou své požadavky zesílit. Pokud by například byla kurdská menšina uznána, ale požadavek PKK na odtržení kurdských regionů by přetrvával, pak by Mikesellovo a Murphyho schéma dostalo tuto podobu: /I.

Z hlediska modelu aspirací národnostních menšin můžeme určit směry vývoje požadavků kurdské menšiny v Turecku. Bohužel ale na základě této teorie nelze s jistotou stanovit, zda se postavení Kurdů v turecké společnosti za vlády strany AKP zlepšilo, či ne. Ačkoliv tato vláda prosadila mnohé demokratizační reformy, kurdská menšina stále nebyla formálně uznána a tvar modelu, tedy ra/AI, se nezměnil.

Z perspektivy teorie Senera Aktürka lze analyzovat režim etnicity, který byl v Turecku implementován a okolnosti, při kterých bylo možno režim etnicity změnit. Aktürk definuje tři typy režimů etnicity: monoetnický, multietnický a anti-etnický. Pro rozlišení, jakým typem se politika toho daného státu řídí, užívá dvou dimenzí, a to dimenze členství (*membership*) a dimenze vyjádření (*expression*).¹³³ Otázka členství je v případě detekce režimu etnicity vztažena k možnosti příslušníků daného etnika získat státní občanství. Pokud tato možnost neexistuje, jedná se o monoetnický režim. Pokud členové etnika získat státní občanství mohou, přichází v úvahu pro rozlišení režimu druhá dimenze, tedy vyjádření. V tomto případě je vyjádřením myšlena institucionalizace etnika. V případě zákonného uznání etnika se jedná o multietnický režim, v případě opačném se jedná o anti-etnický režim.

Turecko můžeme definovat jako klasický případ anti-etnického režimu, který ovšem v současnosti prochází změnou režimu etnicity. Specifická politika nastavená zakladatelem Mustafou Kemalem Atatürkem zapříčinila popírání jakékoliv vnitřní diverzity obyvatel Turecka. Strach z rozpadu státu vlivem vnitřních etnických rozporů přiměl politickou scénu k tvrdým represivním opatřením. Jakákoliv pro-menšinová rétorika byla považována za známky separatismu a následně byla nelítostně potlačována. Tím docházelo k porušení lidských práv: svobody slova, menšinových práv i například práva na život a spravedlivý soudní proces. Argumentace politiků podporujících asimilaci menšin se vždy odvolávala na neměnnou část ústavy, ve které je stanoveno, že každý občan Turecké republiky je Turek a dále, že nikdo nesmí narušovat integritu státu. Radikální interpretace těchto článků často vedla k uvěznění kohokoli, kdo tvrdil, že jiná etnika existují. Až s reformami vlády strany AKP se režim etnicity začal posouvat

---

¹³³ Teoretické objasnění na straně 27.

od antietnického směrem k multietnickému. Otázkou zůstává, jaké okolnosti tuto změnu umožnily a proč k této změně nedošlo již v minulosti.

Pro realizaci změny režimu etnicity je dle Aktürkovy teorie potřeba souhry několika faktorů: opoziční elity s novým diskurzem vztahu etnicity a nacionalismu, které získají hegemonickou politickou moc, mají k takové změně dostatečný potenciál. V politické historii Turecka bylo mnoho opozičních elit, tyto elity však nebyly schopné získat dostatek politické moci, aby změnu uskutečnily. Například strana SHP vystoupila s reformními návrhy na povolení užívání menšinových jazyků v médiích a vzdělávání, ale nebyla natolik politicky vlivná, aby reformy prosadila. Vezmeme-li si naopak stranu DP, ta neprosadila změnu režimu etnicity z jiného důvodu. Ačkoliv strana DP získala v parlamentu ústavní většinu a zastávala protikemalistický postoj, chybělo jí nové ideologické pojetí vztahu etnicity a nacionalismu. Teprve strana AKP splnila všechny tři atributy potřebné k režimní změně, a tím potvrdila Aktůrkovu teorii. AKP byla opoziční elitou, která získala hegemonický politický vliv a ideologicky pohlížela na etnickou diverzitu skrze islámské bratrství všech národů. Zdůrazněním jednoty Islámu tedy nenarušovala státní integritu, ale umožnila toleranci k odlišným etnikům v rámci země.

V současnosti je radikální změna postoje vůči kurdské minoritě vysoce nepravděpodobná. Strana AKP drží v rukou hegemonickou politickou moc a změna jejího postavení není v blízké budoucnosti reálná. Jen stabilní základna voličů převyšuje počet hlasů, které může opozice získat. Proto strana AKP neutrpěla ztrátu v komunálních volbách v březnu 2014 ani po nedávných aférách tvrdě kritizovaných mezinárodním prostředím. Nařízení represivních opatření při demonstracích či schválení kontroverzního zákona monitorujícího média nejsou jednoznačně akty vlád moderních demokracií. Diskurz jakékoliv problematiky se tedy pravděpodobně prozatím změní pouze do té míry, do které to schválí vedení AKP.

Prostor pro zlepšení postavení menšin v rámci Turecka je ovšem stále veliký. Výzvou současné vládě může být například prosazení možnosti výuky v menšinových jazycích na státních školách. Poskytnutím dostatečného vzdělání by se mohla zlepšit sociální situace Kurdů a získali by příležitost k lepšímu zaměstnání. Další možností by bylo vyhovět požadavku PKK a udělit kurdským regionům autonomii. Oddělená správa území by mohla napomoci ekonomickému rozvoji oblasti.¹³⁴

Z teorie režimů etnicity již můžeme změnu pozice příslušníků kurdského etnika za vlády strany AKP vyvodit. Zaprvé AKP splňuje atributy, jež dle Aktürka musí politická strana mít, aby byla schopná režim etnicity změnit. Je opoziční elitou s novým diskurzem vztahu etnicity

---

¹³⁴ *Interview s Yilmazem Adalem*. duben 2014.

a nacionalismu s hegemonickou politickou mocí. Za druhé strana svými demokratizačními reformami režim skutečně posouvá od antietnického směrem k multietnickému. Na základě kritéria Aktürkovy teorie lze tedy říci, že se pozice Kurdů za vlády strany AKP v Turecku zlepšila. Konkrétně lze zdůraznit posílení jejich postavení ve smyslu svobody vyjádření své etnicity a možnosti udržovat své tradice.

Závěr

Jedním z dominantních cílů současného mezinárodního prostředí je udržování míru. Úkolem mezinárodních organizací tedy nebývá pouhý monitoring událostí ve světě, ale i aktivity směřující k prevenci vzniku konfliktu. Ať už se jedná o konfrontaci mezistátní či vnitrostátní, její dopady mohou značně negativně ovlivnit dnešní globalizovaný systém. Proto je odstranění iniciátorů sporu již v prvopočátku věnována stále větší pozornost. Upírání sociálních a kulturních práv národnostním menšinám patří mezi faktory mající potenciál k vzniku vnitrostátního konfliktu, popř. i občanské války. Menšinová práva se tedy dostávají do popředí zájmu mezinárodního prostředí a z toho důvodu se jim věnuje i tato diplomová práce. Pro ilustraci byl vybrán případ kurdské menšiny v Turecku, která o svá práva v moderní Turecké republice bojuje již od jejího vzniku v roce 1923.

Kurdská menšina byla v minulosti podrobena tvrdému útlaku. Série povstání byla hrubě potlačena, s příslušníky kurdského etnika bylo zacházeno násilně. Regiony obývané Kurdy byly ponechány záměrně nerozvinuté a jejich životní podmínky se tím přirozeně zhoršovaly. V rámci nového asimilačního diskurzu zacházení s menšinami v Turecku bylo zakázáno udržovat specifické tradice a užívat kurdštinu nejen ve veřejné, ale i soukromé sféře. Jakákoliv forma protestu vyústila v uvěznění či nezvěstnost aktéra. Sociální disparity se zvyšovaly a situace se stávala v mnoha směrech neúnosnou. V reakci na útlak byla vytvořena organizace PKK, která partyzánskými metodami začala bránit práva Kurdů. Na podporu kurdského etnika vznikaly i politické strany bojující za menšinová práva. Jak radikální, tak mírný přístup k řešení kurdské otázky byl však po dlouhou dobu neúspěšný. Pozitivní změny lze pozorovat až za poslední dekádu, dobu kdy vládu řídí strana AKP. AKP je první stranou, které se podařilo prosadit demokratické reformy zlepšující postavení minorit v Turecku. Motivována možným budoucím členstvím v Evropské unii nasadila nový politický kurz týkající se lidských práv.

Pro podrobnější analýzu změn se tato práce věnuje právní a politické dimenzi menšinových práv. Stanovuje kritéria právního a politického prostředí moderních demokracií a této analýze podrobuje Turecko a jeho vnitřní spor s kurdskou menšinou. Turecko je členem OSN a Rady Evropy, tedy organizací, které monitorují úroveň dodržování lidských práv ve svých členských státech. V případě porušení závazných dohod je pak stát povinen se orgánům těchto organizací zodpovídat. Jako kritérium právní dimenze byla definována nutnost zakotvení menšinových práv ve vnitrostátním právu a zároveň přijetí mezinárodních dohod, které se těmto právům zásadně věnují. Pro analýzu politické dimenze byly použity dvě teorie formulující systém zacházení s minoritami ve státě a charakterizující interakci vlády s příslušníky minorit a jejich šance na prosazení požadavků. V obou dimenzích jsou mimo analýzy stavu v minulosti i současnosti definovány příležitosti pro pozitivní změny v budoucnosti.

Právní rozměr této práce mapuje specifické vnitrostátní prostředí v Turecku a následně hodnotí jeho přístup k řešení práv menšin v mezinárodním prostředí. Turecký přístup k menšinám je prvoplánově odmítavý, a to ve smyslu uznání jakékoliv jiné než turecké etnicity. Ve strachu z rozpadu značně kulturně diverzifikovaného území byl vytvořen historický koncept, který obhajoval názor, že veškeré skupiny obyvatel v Malé Asii mají společný původ, a tedy i společnou etnicitu. Na tomto základě byl vybudován silný turecký nacionalismus. Popření existence jiných etnicit je zaneseno především do Ústavy, tudíž každý požadavek za získání menšinových práv byl považován za zradu ústavních hodnot a zločinem proti státu. Pro realizaci pozitivní změny v oblasti práv minorit je tedy stále nutná reforma Ústavy. Z pohledu mezinárodního práva jsou ovšem menšinová práva pro Turecko dostatečně zakotvena. Je signatářem všech úmluv OSN týkajících se menšinové problematiky a také Evropské úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod. Stále ovšem porušuje značné množství bodů zakotvených v těchto úmluvách a musí se za své přečiny zodpovídat. Příležitostí pro zlepšení situace je snaha o snížení počtu žalob podaných k ESLP a podpis Rámcové úmluvy o ochraně národnostních menšin a Evropské charta regionálních či menšinových jazyků.

Pro právní dimenzi byla stanoveno kritérium adopce menšinových práv do Ústavy a členství popř. přístup do mezinárodních úmluv týkajících se menšinových práv. Ačkoliv byla turecká Ústava demokraticky reformována, stále zde existují formulace fakticky znemožňující uznání jiného než tureckého etnika. Z perspektivy mezinárodního práva Turecko splňuje podmínku podpisu stěžejních úmluv korigujících menšinová práva, stále zde ovšem zůstávají dokumenty, jejichž podpis je pro Turecko příležitostí do budoucna. Toto kritérium tedy není zcela splněno, a tím se potvrdila první teze tvrdící, že v turecké legislativě není dostatečně určen rámec pro zacházení s menšinami.

Politický rozměr analyzuje turecké prostředí pomocí dvou teorií. Výstup z této analýzy je kritériem pro posouzení druhé teze, tedy zda za vlády strany AKP došlo ke zlepšení postavení Kurdů v Turecku. Jako první teorii práce uvádí model aspirací národnostních menšin autorů Mikesella a Murphyho. Tento model definuje prostředí vzniku aspirací menšin, charakter jejich požadavků a faktory, na nichž závisí úspěšnost jejich prosazení. Model rozlišuje mírné a radikální požadavky, přičemž těch radikálních (jako například získání nezávislosti) mohou dosáhnout pouze početné dominantní skupiny soustředěné na kompaktním území nejlépe u hranic státu, od kterého se chtějí odtrhnout. Požadavky kurdské minority byly závěrem interpretovány tvarem vzorce ra/AI . Tento vzorec můžeme interpretovat jako snahu o získání uznání a přístupu ke zdrojům, která se po frustraci z neúspěchu radikalizovala v požadavek autonomie popř. nezávislosti. Nicméně, dle Mikesellovy a Murphyho teorie i v případě vstřícné vládní politiky uspokojení mírných požadavků nelze s určitostí předpovědět vývoj událostí. Situace se může

uklidnit a dojde k pokojnému soužití minority s majoritou, nebo se požadavky zradikalizují ve snaze donutit vládu k dalšímu ústupku. Druhým politickým kritériem je teorie režimů etnicity autora Senera Aktürka. Aktürk v ní definuje tři typy režimů provázející politiku států vzhledem k etnickým menšinám. Režim popisuje jako komplex ovlivňující nejen právní a politické prostředí, ale i veškerou byrokracii ve státě a celkovou náladu ve společnosti. Součástí teorie jsou rovněž podmínky, jež politická strana musí splnit, aby byla schopna dosáhnout změny režimu. Musí se jednat o opoziční elitu vyzbrojenou novým diskurzem vztahu etnicity a nacionalismu, která zároveň nabyde hegemonické politické moci. Režim v Turecku je po provedené analýze rozeznán jako antietnický a jeho hlavní snahou je etnické menšiny asimilovat. Ačkoliv etnické menšiny nejsou stále v Turecku zákonně uznávané, politický diskurz nabírá v tomto směru v posledních letech pozitivní směr. Kurdové již mohou mezi sebou mluvit svým rodným jazykem a udržovat svou kulturu. Nedávno bylo povoleno i vyučování v kurdštině na soukromých školách. V současné době můžeme říci, že se striktně antietnický režim pozvolna mění do multietnického. Strana AKP zároveň splňuje všechny podmínky potřebné ke změně režimu etnicity. Zda se vládě AKP podaří realizovat plánované změny však stále není zcela jasné. Příležitostí mohou být ekonomické investice do regionů obývaných Kurdy, povolení vzdělání v jejich rodném jazyce na státních školách a propuštění prokurdských aktivistů uvězněných pro boj za práva kurdské menšiny.

Dle teorie aspirací národnostních menšin lze primárně popsat proces radikalizace požadavků kurdské menšiny. Po neúspěchu prosazení mírných požadavků uznání a přístupu byly vysloveny odvážnější požadavky na autonomii popř. nezávislost. Z této teorie není ovšem patrné nakolik se postavení kurdské menšiny za vlády strany AKP zlepšilo, jen to, že nedošlo k plnému uspokojení žádného z požadavků. Dle teorie režimů etnicity však lze nejen identifikovat režim Turecka jako antietnický, ale i pozorovat posun směrem k multietnickému režimu. Rovněž se v této teorii potvrdila teoretická schopnost strany AKP režim etnicity změnit. Na základě analýzy situace kurdské menšiny v Turecku provedené dle Aktürkovy teorie lze tedy potvrdit druhou tezi této práce. Politika současné vlády strany AKP zlepšila svými demokratickými reformami postavení kurdské menšiny v Turecku, a to především v oblasti svobody vyjádření a možnosti udržovat své tradice.

Syntézou potvrzení dílčích tezí lze tedy dedukovat změnu postavení kurdské etnické menšiny v Turecku ve sledovaném období, tedy mezi lety 1980 a 2013. Jak v politické, tak v právní dimenzi došlo k pozitivnímu vývoji. Vnitrostátní reformy i adopce mezinárodních úmluv přispěly ke zlepšení vyjednávací pozice kurdské minority v Turecku. Vládní reformy rovněž příznivě změnily celkový politický diskurz týkající se zacházení s menšinami. Ochrana menšinových práv v Turecku je ovšem stále nedostatečná. Celkově však můžeme říci, že postavení kurdské etnické

menšiny se v letech 1980 až 2013 zlepšilo, a to především v možnosti svobodného vyjádření své etnicity a udržování kulturních tradic.

Shrneme-li přístup Turecka k menšinám a kurdské menšině specificky, daří se v poslední době prosazovat pozitivní změny posouvající zemi směrem k hodnotám moderních demokracií. Stále je zde prostor pro markantnější změnu a zlepšení postavení minorit v zemi, v současnosti ovšem nelze předpokládat prosazení razantních opatření. Ve vládních strukturách je stále vlivná kemalistická opozice zastávající asimilační politiku a tudíž brzdící schvalování lidskoprávních norem týkajících se menšin. Přesto je pozice menšin a konkrétně kurdské menšiny dnes v Turecku výrazně silnější než v minulosti.

Seznam literatury

Monografie

AKTÜRK, Sener. *Regimes of ethnicity and nationhood in Germany, Russia, and Turkey*. New York: Cambridge University Press, 2012, xxii, 304 p. ISBN 978-110-7614-253.

GERLOCH, A. *Teorie práva*. 5. upravené vydání. Plzeň: Aleš Čeněk s.r.o., 2009, s. 200-202. ISBN 8073802333.

GUNES, Cengiz. *The Kurdish national movement in Turkey: from protest to resistance*. New York, 2012, xii, 237 p. ISBN 978-020-3180-860.

GUNTER, Michael. *The Kurds Ascending: The Evolving Solution to the Kurdish Problem in Iraq and Turkey*. New York: Palgrave Macmillan, 2011. ISBN 978-0230112872.

KLÍMA, Karel. *Ústavní právo*. 3. rozš. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2006, s. 262-264. Právnícké učebnice (Aleš Čeněk). ISBN 8073800004.

POULTON, Hugh. *Top hat, grey wolf, and crescent: Turkish nationalism and the Turkish Republic*. Washington Square, N.Y.: New York University Press, c1997, ix, 350 p. ISBN 08-147-6648-X.

RHODES, Carolyn. *Pivotal decisions: selected cases in twentieth century international politics*. Fort Worth: Harcourt College Publishers, c2000, 153 - 172. ISBN 01-550-3517-7.

Legislativní dokumenty

AK Party's New Democratization Package: Politics without Shackles, Democracy without Obstacles. *The World Post* [online]. 2013, [cit. 2014-03-21]. Dostupné z: http://www.huffingtonpost.com/egemen-bagis/ak-partys-new-democratiza_b_4029185.html

Constitution of the Republic of Turkey. In: *Turkey*. 1982. Dostupné z: <http://www.unhcr.org/refworld/docid/3ae6b5be0.html>

Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide. In: *Audiovisual Library on International Law* [online]. 1948 [cit. 2014-02-22]. Dostupné z: <http://legal.un.org/avl/ha/cppcg/cppcg.html>

Criminal Code, Law No. 5237. In: *Turkey*. 2004. Dostupné z: http://www.justice.gov.tr/basiclaws/Criminal_Code.pdf

Declaration on the Rights of Persons Belonging to National or Ethnic, Religious and Linguistic Minorities. In: *Un.org/documents* [online]. [cit. 2014-02-22]. Dostupné z: <http://www.un.org/documents/ga/res/47/a47r135.htm>

Democratization and human rights package. In: *AK Parti* [online]. 2013 [cit. 2014-03-21]. Dostupné z: <http://www.akparti.org.tr/english/haberler/democratization-and-human-rights-package/52628#1>

European Charter for Regional or Minority Languages. In: *Council of Europe treaty collection*. 1992. Dostupné z: <http://www.conventions.coe.int/Treaty/Commun/QueVoulezVous.asp?NT=148&CM=8&DF=09/11/2013&CL=ENG>

European Commission: Restrictive measures (sanctions) in force. In: *Europa.eu* [online]. 2014 [cit. 2014-04-13]. Dostupné z: http://eeas.europa.eu/cfsp/sanctions/docs/measures_en.pdf

Evropská charta regionálních či menšinových jazyků. In: *Sbírka Rady Evropy*. 1992. Dostupné z: <http://www.mkcr.cz/assets/ministerstvo/Evropska-charta-regionalnich-ci-mensinovy-ch-jazyku.pdf>

Evropská úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod. In: *Sbírka smluv Rady Evropy*. 1950, novelizována 2010. Dostupné z: http://www.echr.coe.int/Documents/Convention_CES.pdf

Framework Convention for the Protection of National Minorities. In: *Council of Europe Treaty Collection*. 1995. Dostupné z: <http://www.conventions.coe.int/Treaty/Commun/QueVoulezVous.asp?NT=157&CM=8&DF=09/11/2013&CL=ENG>

International Convention on the Elimination of All Forms of Racial Discrimination. In: *United Nations Treaty Collection*. 1966. Dostupné z: https://treaties.un.org/pages/ViewDetails.aspx?src=TREATY&mtdsg_no=IV-2&chapter=4&lang=en

Lausanne Peace Treaty. Article 37. In: 1923. Dostupné z: http://www.mfa.gov.tr/lausanne-peace-treaty-part-i_-political-clauses.en.mfa

Mezinárodní pakt o hospodářských, sociálních a kulturních právech. In: *Sbírka Organizace spojených národů*. 1966. Dostupné z: <http://www.osn.cz/dokumenty-osn/soubory/mezinarodni-pakt-o-hospodarskych-socialnich-a-kulturnich-pravech.pdf>

Mezinárodní pakt o občanských a politických právech. In: *Sbírka Organizace spojených národů*. 1966. Dostupné z: <http://www.osn.cz/dokumenty-osn/soubory/mezinar.pakt-obc.a.polit.prava.pdf>

Mezinárodní úmluva o odstranění všech forem rasové diskriminace. In: *Sbírka Organizace spojených národů*. 1965. Dostupné z: <http://www.osn.cz/dokumenty-osn/soubory/umluva-ras.diskriminace.pdf>

Preamble Všeobecné deklarace lidských práv. Usnesení č. DE01/48Valného shromáždění OSN. Schváleno (Vydáno): 10. 12. 1948 Účinnost od: 10.12.1948. Dostupné z: <http://spcp.prf.cuni.cz/dokument/de01-48.htm>

Protocol No. 6 to the 1950 European Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms. In: *Council of Europe*. 1950, into force 1985. Dostupné z: <http://www1.umn.edu/humanrts/euro/z25prot6.html>

Úmluva proti mučení a jinému krutému, nelidskému či ponižujícímu zacházení nebo trestání. In: Dokumenty OSN [online]. 1984. Dostupné z: <http://www.osn.cz/dokumenty-osn/soubory/umluva-proti-muceni.pdf>

United Nations Declaration on Minority Rights. In: *United Nations Human Rights* [online]. 2012 [cit. 2014-04-16]. Dostupné z: <http://www.ohchr.org/EN/NewsEvents/Minorities2012/Pages/minorityrights2012.aspx>

Universal Declaration of Human Rights. In: *Office of the High Commissioner of Human Rights* [online]. 2012 [cit. 2014-03-28]. Dostupné z: <http://www.ohchr.org/EN/UDHR/Pages/Introduction.aspx>

The Law Concerning Crimes Committed Against Atatürk. In: *Turkey*. 1951. Dostupné z: http://www.ecoi.net/local_link/196796/315610_de.html

The Universal Declaration of Human Rights [online]. 2014 [cit. 2014-03-28]. Dostupné z: <http://www.un.org/en/documents/udhr/index.shtml>

Odborné publikace

BALCI, Fatih. *Politicization of Kurdish question through human rights discourse in Turkey* [online]. Utah, 2008 [cit. 2014-01-09]. Dostupné z: ProQuest Dissertations and Theses. Dizertační práce. The University of Utah.

CELIK, Ayse Betul. Transnationalization of Human Rights Norms and Its Impact on Internally Displaced Kurds. *Human Rights Quarterly* [online]. 2005, roč. 27, č. 3, s. 969-997 [cit. 2014-04-16]. Dostupné z: <http://www.jstor.org/stable/20069817> KNAPP, Viktor. *Teorie práva*. 1. vyd. Praha: C.H. Beck, 1995. ISBN 80-7179-028-1. S.197

MIKESELL, Marvin W. a Alexander B. MURPHY. A Framework for Comparative Study of Minority-Group Aspirations. *Annals of the Association of American Geographers*. 1991, roč. 81, č. 4, s. 581-604. Dostupné z: <http://www.jstor.org/stable/2563425>

MOUSSEAU, Demet Yalçın. An inquiry into the linkage among nationalizing policies, democratization, and ethno-nationalist conflict: the Kurdish case in Turkey. *Nationalities Papers: The Journal of Nationalism and Ethnicity*. 2012, roč. 40, č. 1, 45 - 62.

ÖRMECI, Ozan. Turkish Constitutions (1921, 1924, 1961, 1982) in Comparative Perspective. *Ozan Örmeci Makaleler* [online]. 2010, č. 1 [cit. 2014-03-19]. Dostupné z: <http://ydemokrat.blogspot.cz/2010/10/turkish-constitutions-1921-1924-1961.html>

SMITH, Thomas W. Civic Nationalism and Ethnocultural Justice in Turkey. *Human Rights Quarterly*. 2005, roč. 27, č. 2, s. 436-470. Dostupné z: <http://www.jstor.org/stable/20069794>

ZEMANOVÁ, Štěpánka. Nové chápání univerzality lidských práv. *Mezinárodní vztahy*. 2005, roč. 40, č. 4.

Ostatní

Abdullah Öcalan proslul jako terorista. Nyní chce být i mírotvorcem. *Mladá fronta E15*. 2013, č. 1364, s. 14-15.

Boj proti diskriminaci - Práva menšin. *United Nations Information Centre Prague* [online]. 2005 [cit. 2014-01-09]. Dostupné z: <http://www.osn.cz/lidska-prava/?kap=42&subkap=48>

Briefing on Proposed Amendments to Law No. 5651 The Internet Law of Turkey. In: *Organization for Security and Co-operation in Europe the Representative on Freedom of the Media* [online]. 2014 [cit. 2014-03-21]. Dostupné z: <http://www.osce.org/fom/110823>

CASE OF DÜLEK v. TURKEY. In: *European Court of Human Rights* [online]. 2014 [cit. 2014-03-29]. Dostupné z: <http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-140921>

CHAPTER IV: Human Rights. In: *United Nations Treaty Collection* [online]. 2014 [cit. 2014-04-16]. Dostupné z: <https://treaties.un.org/pages/Treaties.aspx?id=4&subid=A&lang=en>

Complete list of the Council of Europe's treaties. In: *Council of Europe: Treaty Office* [online]. 2014 [cit. 2014-03-29]. Dostupné z: <http://www.conventions.coe.int/Treaty/Commun/ListeTraites.asp?CM=8&CL=ENG>

Conditions for membership. In: *European Commission - Enlargement* [online]. 2013 [cit. 2014-01-09]. Dostupné z: http://ec.europa.eu/enlargement/policy/conditions-membership/index_en.htm

DODD, C.H. The Development of Turkish Democracy. *British Journal of Middle Eastern Studies* [online]. 1992, roč. 19, č. 1, s. 16-30 [cit. 2014-04-28]. Dostupné z: <http://www.jstor.org/stable/195430>

Interview s Yilmazem Adalem. duben 2014.

JONES, Dorian. Turkey's 'Anti-Terror' Law Casts Increasingly Wide Net. *Voice of America* [online]. 18.10.2013, [cit. 2014-03-20]. Dostupné z: <http://www.voanews.com/content/turkey-anti-terror-law-casts-increasingly-wide-net/1772399.html>

Kurdish leader Abdullah Ocalan declares ceasefire with Turkey. In: *The Guardian* [online]. 2013 [cit. 2013-05-30]. Stable URL: <http://www.guardian.co.uk/world/2013/mar/21/pkk-leader-ocalan-declares-ceasefire>

Leyla Zana. In: *NNDB: tracking the entire world* [online]. 2012 [cit. 2013-05-28]. Stable URL: <http://www.nndb.com/people/691/000134289/>

Rada Evropy [online]. 2013, 9.6.2013 [cit. 2013-11-09]. Dostupné z: <http://www.radaevropy.cz/>

Restrictions on alcohol sales go into effect today in Turkey. In: *Hurriyet Daily News* [online]. 9.9.2013 [cit. 2014-03-28]. Dostupné z: <http://www.hurriyetdailynews.com/restrictions-on-alcohol-sales-go-into-effect-today-in-turkey.aspx?PageID=238&NID=54074&NewsCatID=344>

The Copenhagen criteria. In: *Economy and Financial Affairs* [online]. 2011 [cit. 2014-04-16]. Dostupné z: http://ec.europa.eu/economy_finance/international/enlargement/criteria/index_en.htm

Tuesday Map: Where the Kurds are. In: *Foreign Policy* [online]. 2007 [cit. 2014-04-19]. Dostupné z: http://blog.foreignpolicy.com/posts/2007/07/24/tuesday_map_where_the_kurds_are

Turkey bans You Tube over security leak. In: *Al Jazeera* [online]. 27.3.2014 [cit. 2014-03-28]. Dostupné z: <http://www.aljazeera.com/news/europe/2014/03/turkey-bans-youtube-over-security-leak-2014327162318102157.html>

Turkey passes anti-terrorism law reform. *Reuters* [online]. 12.4.2013, [cit. 2014-03-20]. Dostupné z: <http://www.reuters.com/article/2013/04/12/us-turkey-terrorism-idUSBRE93B06V20130412>

Turkey's Internet Censorship Bill Passes through Parliament. *Revolution News* [online]. 6.2.2014, [cit. 2014-03-21]. Dostupné z: <http://revolution-news.com/turkeys-internet-censorship-bill-passes-through-parliament/>

Who are minorities?. *Minority Rights Group International* [online]. 2007 [cit. 2014-01-09]. Dostupné z: <http://www.minorityrights.org/>

Základní práva. In: *Evropská komise - Spravedlnost* [online]. 2013 [cit. 2014-01-09]. Dostupné z: http://ec.europa.eu/justice/fundamental-rights/index_cs.htm

Seznam příloh

Příloha č. 1: Mapa rozložení obyvatel kurdského etnika

Příloha č. 2: Procentuální podíl příslušníků kurdského etnika v regionech Turecka

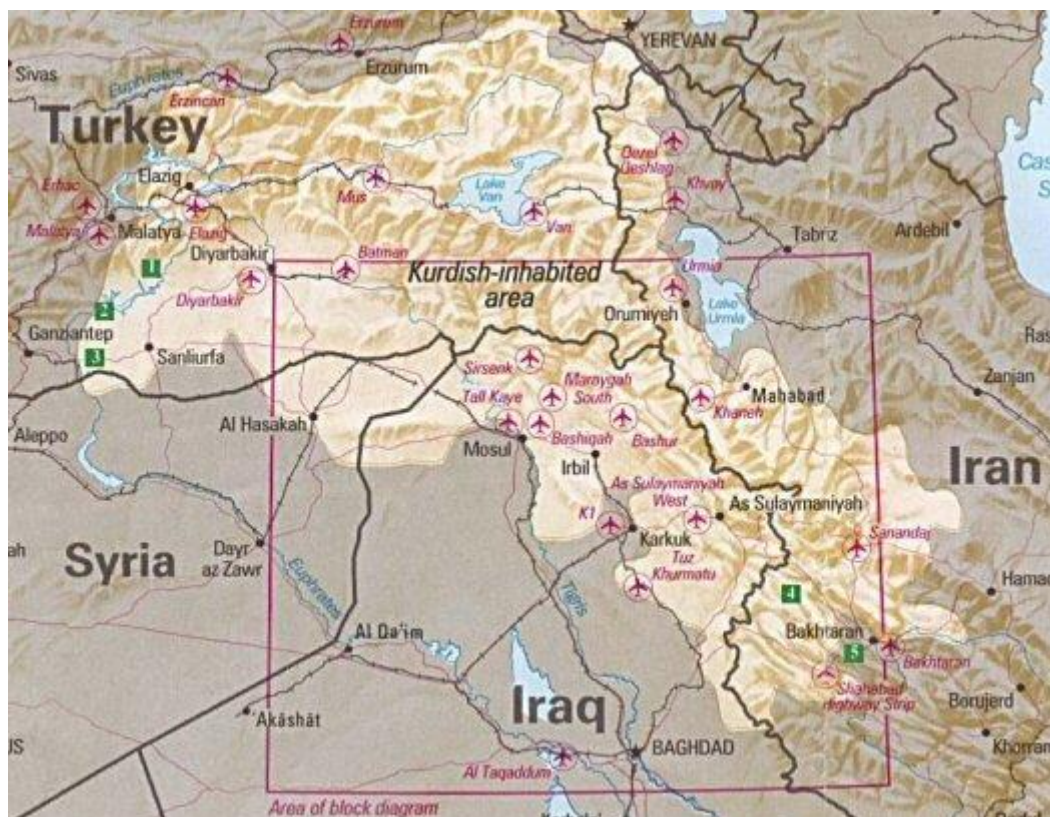
Příloha č. 3: Přístup Turecka k mezinárodním smlouvám řešícím otázku minorit

Příloha č. 4: Interview s Yilmazem Adalem

Přílohy

Příloha č. 1

Mapa rozložení obyvatel kurdského etnika

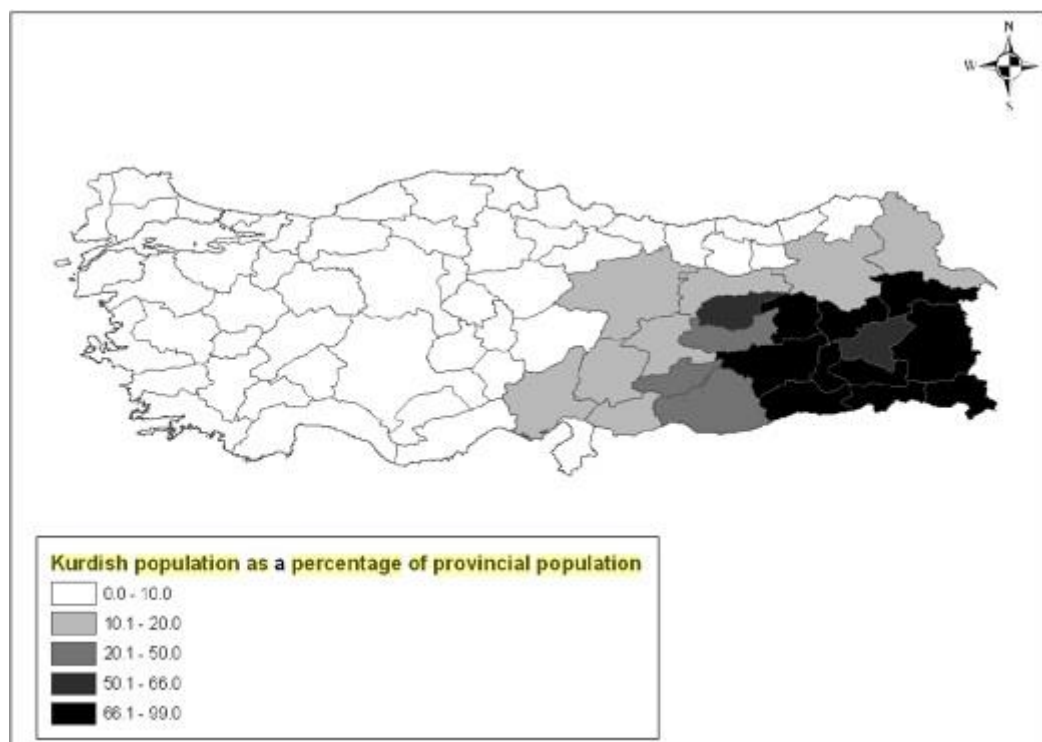

Zdroj: Tuesday Map: Where the Kurds are. In: *Foreign Policy* [online]. 2007

Příloha č. 2

Procentuální podíl příslušníků kurdského etnika v regionech Turecka

Odhad provedený pro devadesátá léta 20. století

Zdroj: AKTÜRK, Sener. Regimes of ethnicity and nationhood in Germany, Russia, and Turkey, s. 128

Příloha č. 3

Přístup Turecka k mezinárodním smlouvám řešícím otázku minorit

Mezinárodní smlouva	Podpis/Přístup	Ratifikace
Mezinárodní pakt o občanských a politických právech	2004	2006
Mezinárodní pakt o hospodářských, sociálních a kulturních právech	2000	2003
Mezinárodní úmluva o odstranění všech forem rasové diskriminace	1972	2002
Úmluva o prevenci a trestání zločinu genocidy	1950	1950
Úmluva proti mučení a jinému krutému, nelidskému či ponižujícímu zacházení nebo trestání	1988	1988
Evropská úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod	1949	1949
Rámcová úmluva o ochraně národnostních menšin	-	-
Evropská charta regionálních či menšinových jazyků	-	-

Příloha č. 4

Interview s Yilmazem Adalem

18. 4. 2014 Praha - Istanbul

Yilmaz Adal je turecký občan hlásící se ke své kurdské etnicitě. Narodil se a vyrůstal na vesnici v jihovýchodní provincii Mardin, střední školu studoval v přímořském městě Antalya a nyní již pátým rokem studuje mezinárodní vztahy na přední univerzitě v Istanbulu. Problematice postavení Kurdů v Turecku se aktivně věnuje, a to především její prezentací na akademické půdě.

Jako subjekt pro dotazování byl vybrán především pro svůj etnický původ a aktivní přístup k problematice menšinových práv v Turecku. Interview bylo vedeno v anglickém jazyce a následně pro potřeby této diplomové práce přeloženo do češtiny.

1. Jak vnímáte postavení Kurdů v Turecku? Jsou plně přijati do společnosti, nebo jsou diskriminováni vzhledem k jejich etnickému původu. Pokud si myslíte, že jsou diskriminováni, mohl byste uvést konkrétní příklad takové diskriminace?

Na otázku, zda jsou Kurdové diskriminováni, bych odpověděl ano i ne. „Ne“ v porovnání s érou před vládou strany AKP. Nyní je kurdská minorita mnohem svobodnější, například existuje i celostátně vysílaný televizní kanál v kurdštině. „Ano“ pokud se na problematiku podíváme z hlediska stále přetrvávajících zákazů. Kurdové stále nemohou používat legálně svoji abecedu. Na rozdíl od turecké verze latinky máme navíc písmena „w“ a „x“. Dále nejsou stále Kurdové uznáni jako menšina zákonem. Také je zakázáno poskytovat vzdělání v kurdštině na státních školách.

2. Jak jsou tedy podle Vás přijati Kurdové tureckou většinou. Existují ve společnosti tenze založené na etnické nenávisti?

Řekl bych, že spíše záleží na regionu. Existují některé oblasti, kde nejsou Kurdové vítáni. Například v severních černomořských regionech nebo ve středomořských letoviscích. Spíše ale záleží konkrétně na městu.

3. Přináší nový demokratický balíček vydaný v září 2013 nějaké reálné změny pro postavení Kurdů v Turecku?

Ano, Kurdové mohou vést politickou propagandu v kurdštině. To se projevilo především v komunálních volbách letos v březnu. Také může být poskytováno vzdělání v kurdštině, ale pouze na placených soukromých školách.

4. Choval se k Vám někdo v minulosti špatně kvůli Vašemu etnickému původu?

Ano, především když jsem byl malý. Jednou jsem se cestou ze školy ztratil, moji sourozenci utekli napřed domů. Nevěděl jsem, kudy mám jít, a proto jsem se zeptal jedné místní turecké dívky na cestu. Mluvil jsem na ní kurdsy, protože turecky jsem ještě dost dobře neuměl. Dívka mě místo odpovědi tvrdě zbila. S mými sourozenci jsme byli často nemilosrdně bití i na střední škole, kdykoliv nás někdo zaslechl mluvit spolu kurdštinou.

5. Setkal jste se s takovým agresivním chováním i na univerzitě?

Ne osobně, Koc Univerzity je jednou z nejlepších soukromých univerzit v Turecku. Takové chování by tu nikdo nestrpěl. Můj bratranec na jiné univerzitě byl ovšem umlácen téměř k smrti, protože veřejně podpořil prokurskou politickou stranu BDP.

6. Byl jste někdy donucen popřít svoji etnicitu?

Ve škole existuje jeden zvyk. Každý den ráno všechny děti musí vyřknout výrok Mustafy Kemala Atatürka: „Ne mutlu Türküm diyene!“ Tato věta v překladu znamená: „Jak šťastný jen ten, který říká: Já jsem Turek!“ Tím nás v podstatě přiměli přiznat, že jsme všichni Turci.

7. Existuje v Turecku distribuce výkonu zaměstnání podle etnické příslušnosti? Existuje diskriminace pro Kurdy pro výkon některých zaměstnání?

V Turecku má vazba na zaměstnání spíše sociální charakter. Kurdům byla upírána možnost získat vzdělání po dlouhou dobu, proto většinou vykonávají manuální práce. Do roku 1950 byli tureckou vládou Kurdové záměrně ponecháváni bez vzdělání. Politické vedení tehdy věřilo, že pokud budou kurdské regiony nechány záměrně ekonomicky nerozvinuté, nevzniknou zde žádné separatistické tendence. Později, v dobách konfliktu PKK s tureckou armádou, učitelé utíkali pryč od konfliktu. Nebyl zde tedy nikdo, kdo by vzdělání dětem poskytl. Například mé dvě starší sestry a bratr nikdy nechodili do školy z tohoto důvodu. V některých případech mohou být Kurdové diskriminováni v zaměstnání i čistě za základě jejich etnické příslušnosti.

8. Jaké je společenské postavení ostatních minorit v Turecku? (Alevitů, Řeků, Arménů...) Jsou rovněž diskriminováni? Jestli ano, jakým způsobem?

Ano, jsou diskriminováni. Alevité například nejsou uznáni vůbec jako menšina, neboť se odlišují na základě vyznání jiného typu islámu. V Turecku existuje pouze uznání minorit vyznávajících jinou než muslimskou víru. Jedinou oficiálně uznávanou vírou je ovšem sunnitská větev islámu. Alevité tedy nemají žádnou státní podporu. Stát dotuje výstavbu a udržování mešit, ale nepřispívá nijak na svatyně Alevitů, tzv. „Cemevi“.¹³⁵ Nemuslimské menšiny jsou diskriminovány

---

¹³⁵ Čti džemevi.

společensky. Hlavně v letech 1940 až 1955 jim bylo zkonfiskováno mnoho majetku, hlavně pozemků. Zároveň museli platit speciální daň z bohatství.

9. Myslíte si, že je zde rozdíl v chování k etnickým Kurdům po tom, co strana AKP přišla k moci?

Rozhodně. Ve všech sférách vedení státu došlo k výraznému posunu. Je znát výrazné uvolnění napětí mezi státními zástupci a Kurdy. Před AKP by vojáci v Kurdistanu přišli k místním obyvatelům a udělali by si z nich otroky, například by je donutili pro ně nosit vodu. Zničili by kurdské svatby jenom proto, že se na nich zpívají písně v kurdštině. Nyní je atmosféra mnohem více uvolněná. Turečtí vojáci přijdou na kurdskou svatbu, ale nezničí ji. Tančí a baví se s místními. Když jsem byl malý, strašně jsme se báli turecké armády. Jednou vtrhli k nám do vesnice, namířili na nás kulomety a řvali na nás turecky, že nás všechny zabijí, pokud jim neřekneme, kde se schovávají teroristé z PKK. Tenkrát mi bylo 9, turecky jsem nerozuměl, ale dodnes si pamatuji, že jsem byl vyděšený k smrti. To už se naštěstí dnes neděje.

10. Jaké příležitosti ke změně týkající se postavení Kurdů vidíte?

Přirozeně jsou nezbytné ústavní změny, dále bychom neměli být nuceni jít do armády a vzdělání by mělo být poskytováno na veřejných školách i v kurdštině. Velkou příležitostí bych viděl v získání autonomie pro kurdské regiony a formálním uznání kurdské etnické minority.

11. Myslíte si, že by kurdské regiony po získání autonomie byly soběstačné? Nebylo by výhodnější zůstat plnou součástí Turecka a využívat investic proudících do Kurdistanu skrze program GAP?

Věřím, že Turecko s decentralizovanou strukturou by prosperovalo více. Kurdské regiony by dle mého názoru soběstačné byly. Nachází se zde naleziště ropy, pěstuje se zde hodně zemědělských plodin a chová se dobytek. Také se na území kurdských regionů nachází velké množství elektráren. Co se týče programu GAP, není příliš efektivní. Díky projektům GAP bylo vybudováno několik zavlažovacích kanálů, ale to je vše. Pokud by vláda chtěla do oblastí jihovýchodní Anatólie investovat, pokrok by byl mnohem větší. Pokud se najdou prostředky na investice v Istanbulu, např. stavba dvou dalších mostů přes Bosporský průliv či konstrukce dopravního tunelu pod tímto průlivem, našly by se i prostředky pro rozvoj kurdských regionů.

12. Jaký máte názor na formy boje za práva kurdské menšiny, tedy úsilí prokurdských politických stran a organizace PKK?

Obě cesty boje za práva Kurdů byly potřebné. Bez akutního zásahu PKK by byli Kurdové úplně vyhlazeni. Agresivní reakce organizace PKK na problém dostatečně upozornila. Bez boje v politické sféře ale nelze dosáhnout trvalých změn.